

Jáky András

KORA VASKORI TELEPRÉSZLET BALATONBOGLÁR-BEREKRE-DÜLŐBŐL

Az M7-es autópálya építését megelőzően 1994–1995-ben illetve 2001–2003-ban zajlott, nagyfelületű feltárások során egy nagy kiterjedésű kora vaskori település részlete látott napvilágot Balatonboglár-Berekre-dülő lelőhelyén. Az anyag mennyisége miatt először egy 60 objektumot magába foglaló teleprészlet került feldolgozásra, amelybe egy kihagyott teret körülvevő építmények, gödrök és tüzelőhelyek egy része esik. A feldolgozott terület fémanyagban igen szegény, a leletanyag többségét kerámiatöredékek teszik ki, valamint agyag-, kő- és csonteszközök, amelyek alapján a telep jól beilleszthető a dunántúli Ha C2–D1 korú telepek sorába. Az edények kapcsolatrendszere a Dunántúl kora vaskori lelőhelyei, valamint Kelet-Ausztria és a délkelet-alpi vidék felé mutat. A lelőhely méretével egyelőre kitűnik a Dél-Dunántúl kora vaskori lelőhelyei közül.

Prior to the construction of the M7 highway in Somogy County, excavations unearthed a part of a large scale Early Iron Age settlement on an extended surface at Balatonboglár-Berekre-dülő in 1994–1995 and 2001–2003. Given the amount of the find material, a section of the settlement has been processed first, which contains an empty space surrounded with 60 features: pits, remains of buildings and furnaces, firing spots. The section is poor in metal finds; clay-, stone- and bone objects, tools are also present, but the majority of the find material consists of ceramic shards, which are dating the settlement mainly to the Ha C2–D1 period. The connections of the find material point in the direction of other sites from Transdanubia, Eastern Austria and the Southeastern-Alpine region. The flat settlement at present marks out with its size from the Early Iron Age sites of Southern Transdanubia.

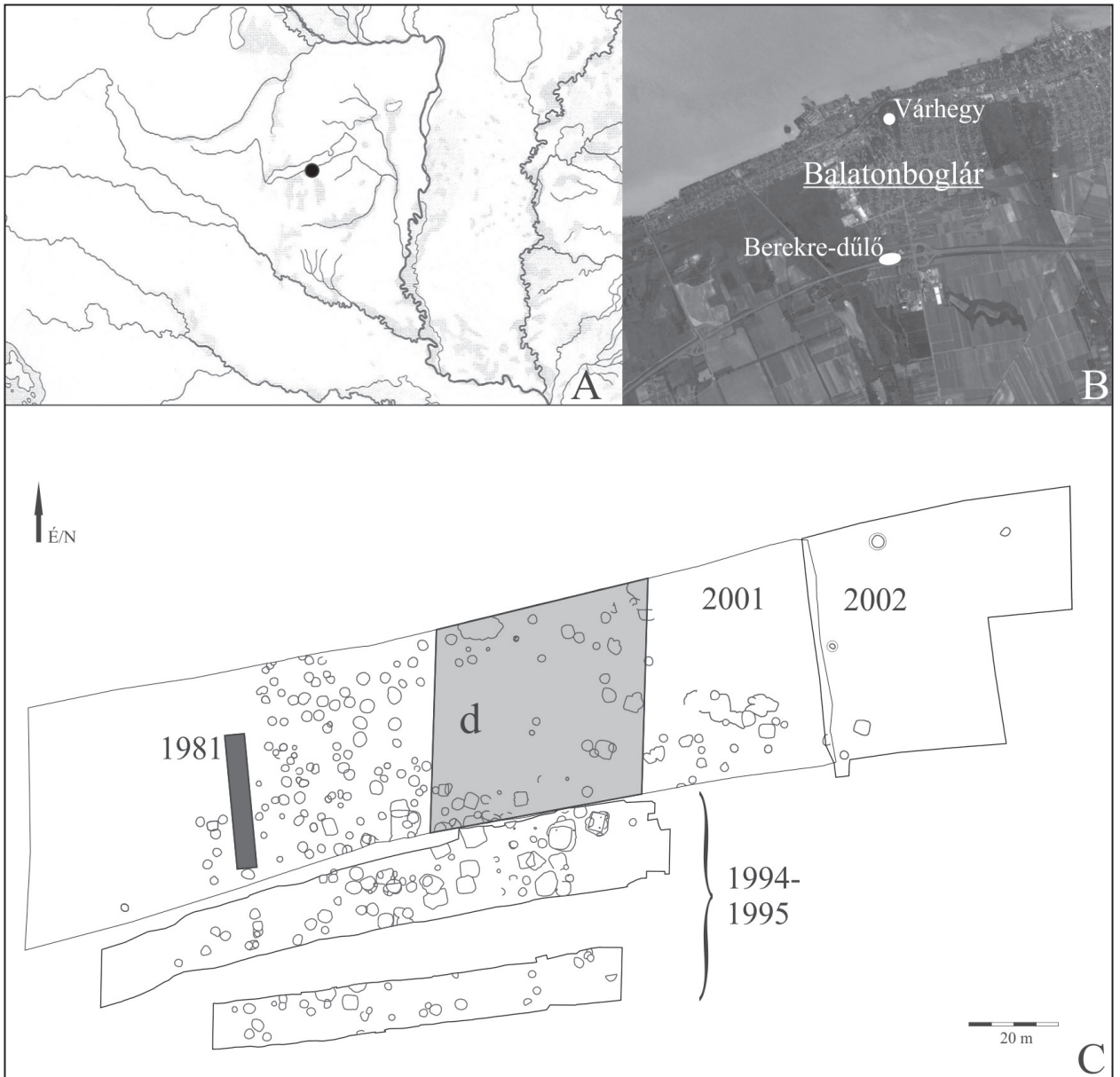
Keywords: *Early Iron Age, Hallstatt culture, flat settlement, Southern Transdanubia, Balatonboglár-Berekre-dülő*

Kulcsszavak: *kora vaskor, Hallstatt kultúra, síktelep, Dél-Dunántúl, Balatonboglár-Berekre-dülő*

Bevezetés

A Várhegytől délre elhelyezkedő (1. kép 2), Balatonboglárhoz tartozó Berekre-dülőben több feltárás is zajlott az utóbbi fél évszázadban: 1975–1980 között késő bronzkori urnasírok, 1979-ben és 1981-ben többek közt rézkori temetkezések (HONTI 1981), 1989-ben 10–11. századi sírok kerültek napvilágra (HONTI et al. 2007, 167). Igazán nagyfelületű feltárásokra azonban csak az M7-es autópálya építését megelőző régészeti munkálatok során került sor 1994–1995-ben, majd nyomvonalváltás miatt 2001–2003-ban is. Az ásatásokat Honti Szilvia, Költő László és Németh Péter Gergely vezette a So-

mogy Megyei Múzeumok Igazgatósága részéről. A megnövekedett területű felületen a munkálatok végére 32900 m²-en 1693 objektumot határoztak meg és bontottak ki. A régészeti objektumok sűrűsödése a Jamai-patak mentén egy észak–déli irányú, körülbelül 100–150 m-es, dél felé kiszélesedő sávra esik a feltárt felületen, amely a megtelepedés szempontjából megfelelő körülményeket nyújtott (HONTI et al. 2007, 167–168). Ilyen módon a balatonboglári telep szélei keleten és nyugaton is nyilvánvalóvá váltak, hiszen a nyomvonal kelet-nyugati irányban vágta a lelőhelyet (1. kép 3). Habár a területen megtalálhatók voltak a középső és késő rézkor, kora és késő bronzkor, késő vaskor, római kor és az Árpád-

1. kép Balatonboglár–Berekre-dűlő. 1: Elhelyezkedése a Dunántúlon; 2: Balatonboglárhoz tartozó kora vaskori lelőhelyek; 3: A lelőhely Hallstatt objektumai, a két nagyobb feltárási egység nyomvonalainak feltételezett egymáshoz való viszonyával; 4: A feldolgozott teleprészlet

Fig. 1 Balatonboglár–Berekre-dűlő. 1: Location in Transdanubia; 2: Early Iron Age sites at Balatonboglár; 3: Early Iron Age features on the site; 4: The processed section of the settlement

kor emlékei is, legnagyobb mennyiségben mégis a kora vaskor objektumai voltak jelen: a meghatározható korúak csaknem fele ebbe a korszakba tartozik (HONTI et al. 2007, 175).

Jelen tanulmány célja, hogy bepillantást nyújtson a kora vaskori telep megkezdett feldolgozásának eredményeibe (1. kép 4, 2. kép, JÁKY 2014)¹,

ami a kora vaskori telep teljes közléséig reményeink szerint a kutatás hasznára fog válni.

A kora vaskori telep topográfiája, szerkezete

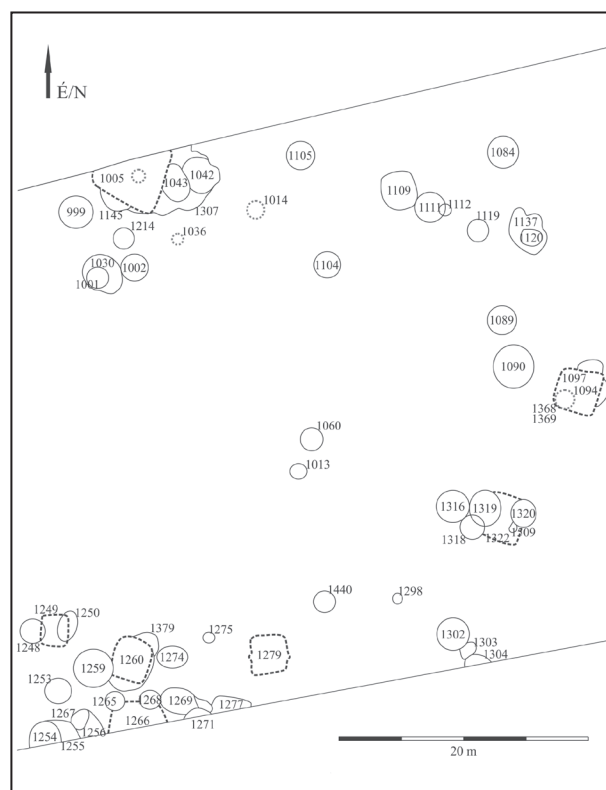
Balatonboglár a Balaton déli partja mellett fekszik (1. kép 1–2), belterületén és környezetében több

helyről is ismerünk kora vaskori megtelepedésre utaló adatot, elsősorban topográfiai jellegű munkákból (KUZSINSZKY 1920, 20–23; KOCZTUR 1964, 10; HONTI et al. 1988, 8–9). A balatonboglári Várhegy (1. kép 2) lehetett a térség központja, habár a magaslati telep, és sáncának korát csak ásatással lehetne pontosan meghatározni (KOCZTUR 1964, 10; DRAVECZKY 1970, 8, 59; HONTI et al. 1988, 22).

Környezetrégészeti kutatások alapján (SÜMEGI et al. 2007, 251–252) a Balaton vízszintjének magassága miatt gyakorlatilag vízparti településsel számolhatunk Balatonboglár-Berekre-dűlő esetében. A lelőhelyen néhány négyszögletes (házhelyként és/vagy műhelyként értelmezhető) struktúrán és tüzelőhelyen, kemencén kívül a siktelepekre jellemző módon vermek, hulladékgyödrök fordulnak elő legnagyobb számban. A felszínrajzon megfigyelhető, hogy objektumok szempontjából két, a település tengelyével megegyezően futó sáv különül el: a patakhoz közelebbi, nyugati sávban vermek, gödrök sokasága látható, ettől keletre pedig a kerek objektumok között megjelennek a négyszögletes építmények is (1. kép 3).

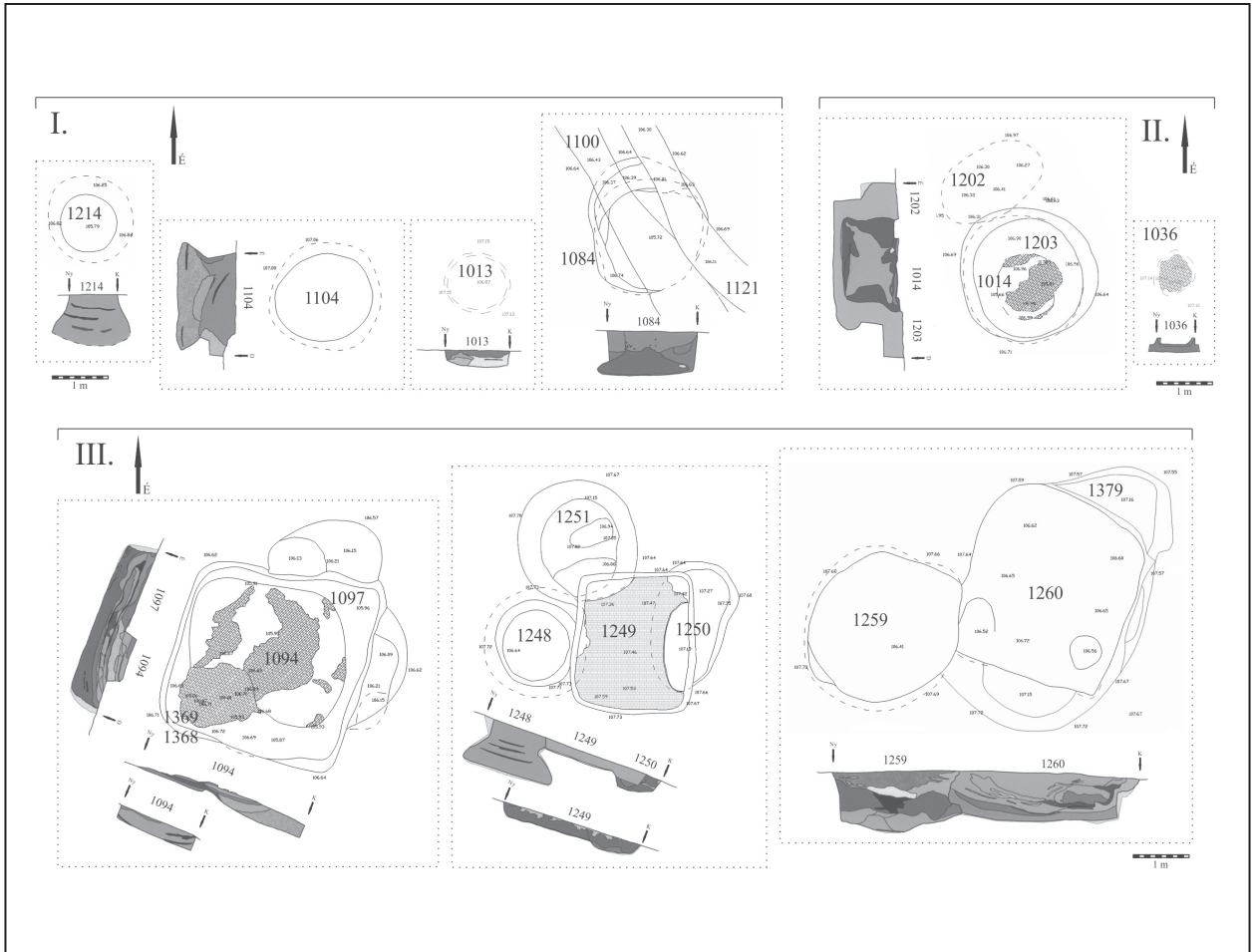
A másik szembevetendő jelenség a feltárt terület északkeleti részén megfigyelhető ovális, üres terület, amelyet több oldalról is építmények vesznek körbe (1. kép 3, 2. kép). Ettől keletre, a telep szélén már csak nagyméretű, szabálytalan alakú gödörkomplexumok találhatók, erősen kevert leletanyaggal – talán agyaggyerő gödörként funkcionáltak egykor.

Magyarország területén a nagyfelületű, beruházásokhoz köthető leletmentő feltárásokig a kora vaskori települések belső szerkezetéről kevés információ állt rendelkezésre (GÁL–MOLNÁR 2004, 177), publikált adatokban pedig azóta sem bővelkedik a kutatás. Hasonló, üres jakya tér körüli elrendezés azonban más kora vaskori síktelepen is megfigyelhető. Letenye-Egyedután az objektumok két, téglalap alakú, üres területet fognak közre, ahol hosszú földfelszíni boronaház állhatott, vagy szabadon hagyták közösségi tevékenységek, esetleg állattartás helyszínéül (HORVÁTH 2012, 123–124). Hasonló kihagyott rész volt megfigyelhető az alsó-ausztriai Wien-Oberlaa és Göttlesbrunn kora vaskori telepénél is. Előbbinél az épületek bejárata is a tér felé nézett (RANSIEDER 2006, 344, Abb. 75), utóbbinál pedig különböző funkciójú struktúrákat, ebből következően házakból, vermekből és gazdasági épületekből álló „gazdasági egységeket”

2. kép A Balatonboglár-Berekre-dűlőn feltárt kora vaskori telep feldolgozott részletének áttekintő rajza. Pontozott kör: kemencék, tüzelőhelyek; Pontozott négyszög: építmények; Folyamatos vonal: gödrök, vermek Fig. 2 Schematic image of the processed section of the Early Iron Age settlement in Balatonboglár-Berekre-dűlő. Dotted circle: furnaces, firing spots; Dotted rectangle: buildings; Continuous line: pits

is meg lehetett határozni (GRIEBL 2004, 132, Abb. 55). Az Alsópáhok-Hévízdombon feltárt jelenségek öt csoportot alkottak (HORVÁTH 2015, 230, 1. kép). A késő Hallstatt-korban P. C. Ramszl paliszáddal körbevett udvarházakat rekonstruált Inzersdorf-Walpersdorfban, amely berendezkedés előképeit Dél-Németország területéről idézi (RAMSL 1998, 50). Balatonbogláron úgy tűnik, hogy a négyszögletes alaprajzú, építményként interpretálható objektumok az ovális tértől délre sűrűsödnek, habár északi irányban nem ismert a telep folytatása. A tér körüli építmények tájolása nem ad elegendő alapot arra, hogy közösségi területként tekintsünk erre a telep-részletre; a felvetődő kérdések miatt azonban ezzel a 60 objektumot magába foglaló területtel kezdődött el a kora vaskori település leletanyagának feldolgozása (1. kép 4, 2. kép).

3. kép Kora vaskori objektumok példái a balatonboglár-berekre-dűlői Hallstatt településletről. 1: Vermek, gödrök; 2: Kemencék, tüzelőhelyek; 3: Építmények

Fig. 3 Examples of the Early Iron Age features of the processed section in Balatonboglár-Berekre-dűlő. 1: Pits; 2: Furnaces, firing spots; 3: Buildings

Az objektumtípusok bemutatása

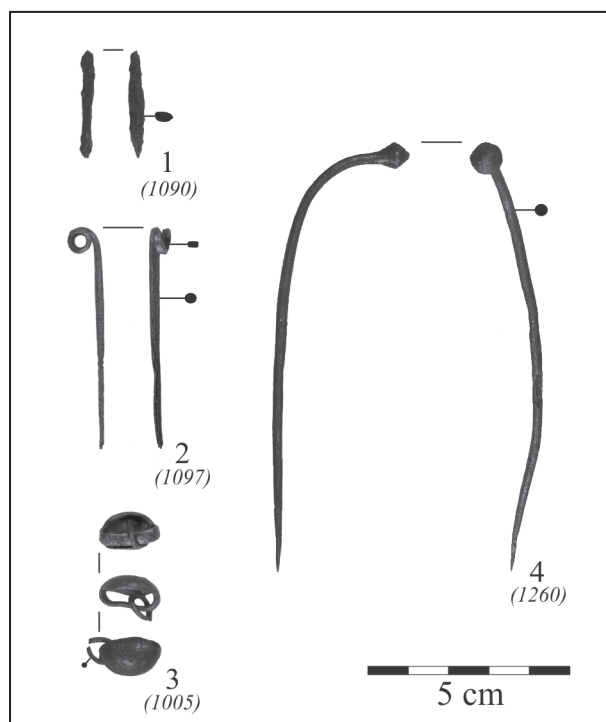
A lelőhelyen feltárt objektumtípusok közül legnagyobb számban a vermek, gödrök képviselték magukat, amelyek különösen nagy sűrűsödést mutatnak a település már említett nyugati, hosszanti sávjában. A feldolgozott településletrén is ezek vannak többségben (60 objektumból 48). A vermek általában méhkas alakúak (3. kép 1214, 1104, 1248), de egyenes falú változataik is megfigyelhetők (3. kép 1013, 1084). Viszonylag egységes méretűek: 1–2 m-es szájátmérőhöz körülbelül ugyanekkora mélységek párosulnak (a feltárási felszínhez képest), funkciójuk általában nem határozható meg pontosan, de élelmentárolás, vagy

agyagnyerés, hulladéklerakás céljából nyithatták őket. Ezek mellett néhány, sekély és kisméretű (fél és 1 m között) gödör is megtalálható a felszínen, amelyeknek a leletanyaga is csekély, rendeltetésük pedig az előbbieknél is kérdésesebb (3. kép 1013); illetve nagyobb kiterjedésű, szabálytalan alakú, nehezebben interpretálható jelenségekkel is számolhatunk a településletrén (pl. az 1307. objektum, 2. kép). A betöltéseikben a fekete színű, hamus-szenes rétegek dominálnak, amelyek kúpos (3. kép 1084, 1104), és homorú formában is megfigyelhetők (3. kép 1214, 1248), aminek az aktív és passzív betemetődéshez lehet köze, amint az a kutatásban már korábban is felvetődött (SŐREGI 1932, 25). A balatonboglári kora vaskori telep-

részlet objektumaiban megtalálható hamus rétegek és betöltések értelmezhetők egy-egy tűzvész utáni planírozás lenyomatának is (HONTI et al. 2007, 175), ám éppen a kúpos betöltések felhívják a figyelmet annak lehetőségére, hogy a tüzelések után megmaradt hamu a háztartási hulladék részét is képezhette.

Balatonboglár-Berekre-dűlőn két alapvető építménytípust lehet méret és mélység alapján elkülöníteni. Legnagyobbak (körülbelül 5x5 m) a nem teljesen feltárt 1005. épület mondható, amelynek döngölt padlóját és közepén egy tüzelésnyomot is sikerült megfigyelni. Hasonló méretű lehetett a szintén csak félig feltárt 1266. objektum, amely ugyancsak padlós (körülbelül 60 cm mélyen), közepén egy cölöplyukkal. Mélysége és betöltésének hasonlósága miatt itt kell megemlíteni az 1260. négyzetes jelenséget is, amely kisebb volt (körülbelül 3x3 m), nem figyeltek meg benne cölöplyukat, vagy döngölt padlót, ám északkeleti sarkába (amerre az üresen hagyott tér található) egy magasabb padka látható (3. kép 1379), amely talán kilépőként szolgált az 1 m mélyen földbe vájt konstrukcióhoz. Az üres tér keleti részén található 1097. struktúra (körülbelül 4x4 m, 70 cm mély) szintén padló nélküli (3. kép 1097), felszínén paticsos réteggel (3. kép 1094), tetején tüzelésnyommal (3. kép 1368–1369). Utóbbi három objektumnak az alján homorú, hamus réteg volt, fölötté sárgásbarna rétegek: talán a beomlott, bemosódott vályogfal maradványai voltak. Ezeknél sekélyebb volt a többi négyzetes jelenség. Az üresen hagyott tér délkeleti részén az 1322-nek (körülbelül 4x4 m) volt megfigyelhető padlója, ám mélysége nem nagy (30–40 cm), az alján viszont jelentkezett a már korábban leírt hamus réteg. A körülbelül 2x2 m-es 1249. objektum kevesebb, mint fél méter mély, alján tapasztás volt található, betöltése egységes, sárgásbarna (3. kép 1249). Az 1279-nek (körülbelül 3x3 m) szintén padlója volt, kelet–nyugati falain egy-egy cölöplyukkal, betöltése egységesen barnás-hamus volt. Az építmények tájolás szerint sem egyformák: északkelet–dél nyugati irányba tájolt a legtöbb, kivéve az észak–déli tengely szerint kiásott 1249, 1266 és 1279. jelenséget (a ma uralkodó széljárás északnyugati). Ez az irányítás mégis erősebben érvényesült a telepen, mint az, hogy egyik oldalukkal esetlegesen a közepén található üres tér felé forgatták volna a struktúrákat.

A kemencék előfordulása sem ritka a kora vaskori telepeken, amelyek az ásatásokon általában átégett,

4. kép Fémleletek a balatonboglár-berekre-dűlői kora vaskori teleprészlet objektumaiból

Fig. 4 Metal objects from the Early Iron Age features of the processed section in Balatonboglár-Berekre-dűlő

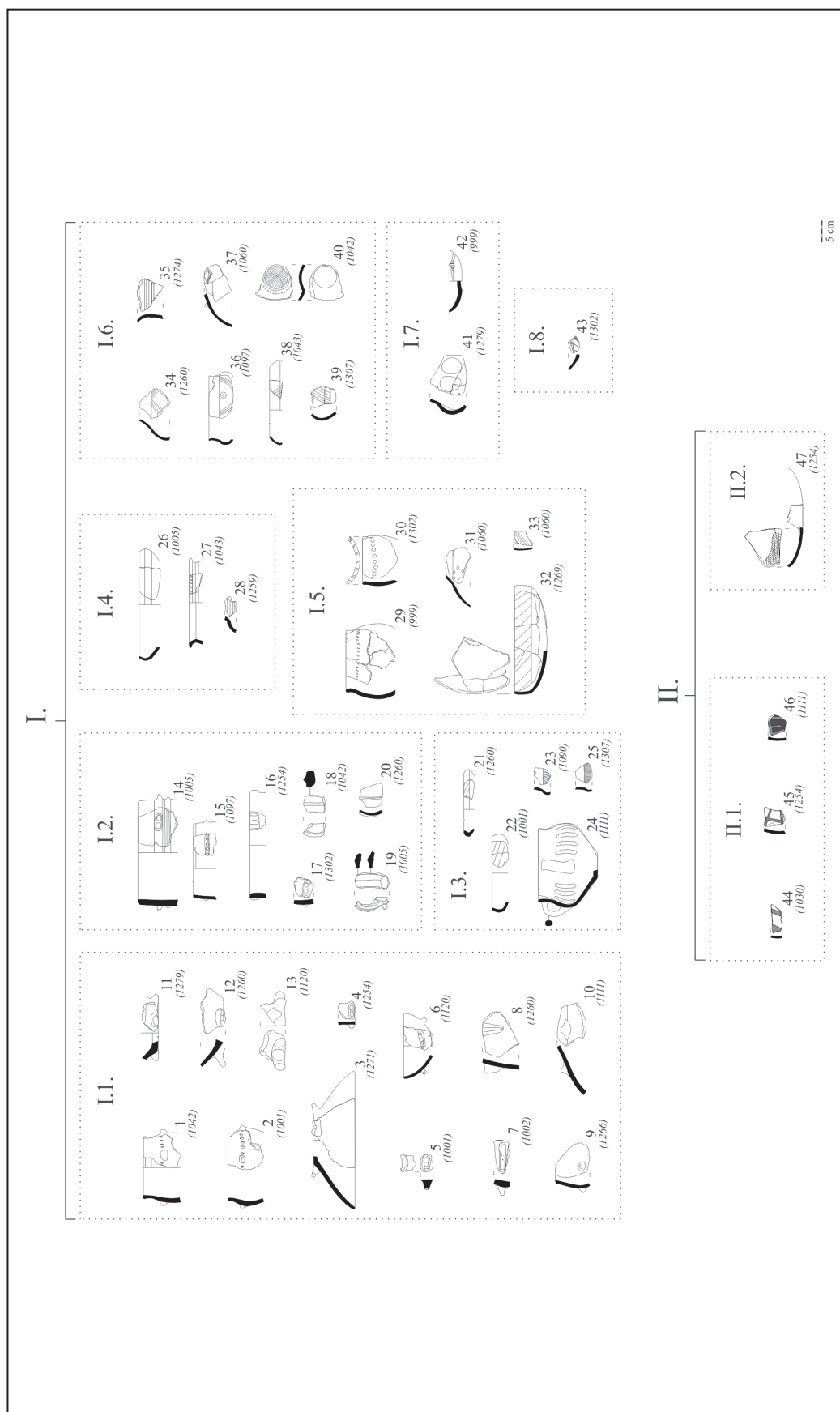
kerek folttal jelentkeznek. Balatonbogláron két szabadon álló, átégett foltot lehetett megfigyelni a feldolgozott teleprészleten, hamusgödör nélkül (3. kép 1014, 1036). Az 1036. objektum körülbelül 1 m átmérőjű, 2–3 cm vastagon átégett kerek platnival, dél felé néző szájjal. A 1014. kemence is hasonló méretű volt, egy késő bronzkori gödör tetején létesült, amit először földdel kitöltöttek és ledöngöltek, hogy ne süllyedjen le. Platnijá vastagabb átégést mutat, ami hosszabb használatra utal. Ezekon kívül épületen belül az 1005. objektumban is volt tüzelésnyom, illetve az 1097/1094. tetején (1368–1369. objektum), amely későbbi korokhoz is tartozhatott (leletanyag nem került belőlük elő). Hamusgödörrel ellátott kemencék megjelennek pl. a kora hallstatti Letenye-Egyedután (HORVÁTH 2012, 112–113), és a kultúra legkésőbbi fázisára datálható Sé-Doberdón (GÁL–MOLNÁR 2004, 177). Hosszú leírás található egy edényegető kemencéről Vaszar-Várospusztáról is (MITHAY 1980, 71–74). Az épületen belüli tüzelésnyomok fűtésre és ételkészítésre utalhatnak (pl. hordozható tűzhely segítségével), de az azokon kívül álló, vagy

5. kép Edénytípusok Balatonboglár-Berekre-dűlő kora vaskori települészetének objektumaiból. I: Behúzott peremű tálak; II: S-profilú tálak; III: Osztatlan tálak; IV: Fedő/sütőharangok; V: Csészek; VI: Fazekak; VII: Kúpós nyakú edények; VIII: Talpas tálak; IX: Egyéb formák; X: Miniatűr edények

Fig. 5 Ceramic types from the Early Iron Age features of the processed section in Balatonboglár-Berekre-dűlő.

I: Bowls with inverted rim; II: Bowls with S-profile; III: Conical bowls; IV: Tops/baking bells; V: Cups; VI: Pots; VII: Vessels with conical neck; VIII: Bowls with conical foot; IX: Other forms; X: Miniature vessels

6. kép Diszítésmódok a balatonboglár-berekre-dűlői telepészlet kora vaskori objektumaiból származó kerámiaedényeken. I: Plasztikus díszek; I.1: Büttykök; I.2: Bordák; I.3: Kannelúra; I.4: Síkózás; I.5: Benyomkodás; I.6: Besimítás; I.7: Ki/benyomott díszek; I.8: Karcolás; II: Felületi díszítések; II.1: Grafitozás; II.2: Fényezés

Fig. 6 Decorations on ceramics from the Early Iron Age features of the processed section in Balatonboglár-Berekre-dűlő. I: Plastic decorations; I.1: Büttykök; I.2: Ribs; I.3: Cannelure; I.4: Faceting; I.5: Impressed dots; I.6: Impressed lines; I.7: Pushed decorations; II: Surface decorations; II.1: Graphite lines; II.2: Polishing

műhelyben elhelyezett kemencék is többféle feladatot elláthattak: kerámiakészítés, fémművesség, ételkészítés céljára mind megfelelőek lehetnek.

A leletanyag

Balatonboglár-Berekre-dülő vaskori telepének feldolgozott objektumaiból nagy mennyiségű, tipikus kora vaskori telepanyag került feltárássra, amelynek zömét kerámiaedények teszik ki, de nagy számban fordulnak elő egyéb agyagból készült tárgyak (nehezék, orsógomb), kövek (örlőkő, csiszolt kőeszköz, kőpattinték, fenőkő, kavics), salakdarabok, megmunkált csonteszközök, kagyló- és csigahéjak, néhány fémtárgy és patics-, platni-, valamint tapasztás-töredékek is. A kora vaskori telep leletanyagának feldolgozása jelenleg is zajlik, így jelen tanulmányban elsősorban a lelőhely már említett részletéről (1. kép 4, 2. kép) előkerült tárgytipusok tárgyalására kerül sor. Ez – az állatcsont-anyagot, és a selejtezett darabokat kivéve – 4033 tárgyat jelent, amelynek 82%-át kerámiatöredék, 8,6%-át patics vagy tapasztás, 5,6%-át kőanyag, 2,2%-át nehezékek és orsógombok, a fennmaradó 1,4%-át pedig csonteszközök, kagyló- és csigahéjak, valamint a fémtárgyak teszik ki.

Fémtárgyak

A feldolgozott területről, de a korabeli telep egészéről is elmondható, hogy fémanyagban meglehetősen szegényes volt, és a megtalált tárgyak sem alkalmasak finomkronológiai megállapítások tételére. A vizsgált objektumokból összesen négy fémtárgy került feltárássra: egy apró vastöredék, egy bronzgomb (amihez egy bronz láncszem is kapcsolódik), egy bronz tű és egy bronz fibulatú (4. kép). Az erősen korrodált, hosszúkás vastöredék rendeltetése kérdéses – a korrózió miatt kivehetetlen eredeti formája, vagy kialakítása; talán szög, vagy vas ékszer, fibula része lehetett (4. kép 1). A bronzgombok (4. kép 3) nem ritkák a Dunántúlon, megtalálhatók kora hallstatti halomsírokban, pl. Nagyberki-Szalacsikáról (KEMENCZEI 1974, 9, 6. kép 7–8), Vaskeresztesről (FEKETE 1981, 137, 7. kép 10), Százhalombattáról (HOLPORT 1985, 42, 5. kép 1–4.) ismertek példái és valószínűleg ruházat, vagy lószerszám díszítésére szolgálhattak (átfogó gyűjtésük: TRACHSEL 2004, 467–468). A kettős kónikus

fejű bronztűhöz (4. kép 4) hasonló Balatonboglárról, a kertészeti szakközépiskola gyakorlóterén előkerült késő bronzkori urnasírból is napvilágot látott (HONTI et al. 1988, 20, 3. kép 2), illetve a románci és velemszentvidi, késő bronzkorra tehető depókban találhatunk a típusra számos példát a Dunántúlról (ŘÍHOVSKÝ 1983, Taf. 7–9, 113–158) – a forma azonban a Hallstatt-korban is létezhetett még (ŘÍHOVSKÝ 1983, 24). A fibulatú (4. kép 2) pedig többféle rugós tűvel ellátott fibulához is tartozhatott, pl. csónak-, vagy ívfibula részét is képezhetette, de önmagában nem alkalmas a pontos típus meghatározására.

Kerámia

A Balatonboglár-Berekre-dülő lelőhelyéről előkerült kerámiaanyag igen töredékes (a feldolgozott részen az átlagos töredékméret: 61,1 mm), és jellemzően ritka, hogy egy edényből több (akár összeálló) darab is előforduljon egy objektumon belül – arra pedig még kevesebb példa hozható, amikor egy edénynek a töredékei kettő, vagy több különböző struktúrából kerültek elő (8. kép 1). A kerámiaanyag töredezettsége a hosszú ideig tartó felszíni tartózkodásukra is utalhat (JEREM–SOMOGYI 1992, 175).

A cseréptöredékek nagyobbik hányada a természetesen várható eloszlást mutatva az edények oldalából származik (az előkerült töredékek 70%-a), de peremek és aljak is nagy mennyiségben fordulnak elő (20%, illetve 7%). A fülek csak 2%-ot tesznek ki az anyagon belül, a maradék 1%-on pedig a butykok, teljes profillal megmaradt edények és az egyéb kisebb edények részben, vagy egészben megmaradt töredékei osztoznak. Nehéz feladat az összes kerámiatöredék típus szerinti besorolása a számos, jellegtelen töredék miatt, amelyeknek legfeljebb az anyaga szolgálhat információval arra nézve, hogy milyen edényből törhettek ki. Összességében a kerámiatöredékek 35%-a finomkerámia, amin belül 4% tartozik biztosan S-profilú tálhoz, 5% pedig behúzott peremű tálhoz. Ezen felül 20% a közepesen durva töredékek aránya; 34% fazékként, 5% fedőként, 3% kúpos nyakú edényként írható le, 3% pedig „egyéb” kategóriába sorolható.

Néhány kivételtől eltekintve kézzel formázták őket, soványításuk majdnem minden esetben különböző finomságig zúzott kerámiával történt, felületük pedig a finomabb edényeknél fényezett, a durvább típusoknál pedig elsimított – jellemzőik alapján tehát illenek a dunántúli kora vaskori edényművesség ha-

gyományaiba. A lelőhely a kerámiaedények formavilága alapján is jól beilleszthető a keleti Hallstatt-kör telepeinek sorába, amint az főbb formákat bemutató, összefoglaló tábláról leolvasható (5. kép).

Behúzott peremű tálak (5. kép I.)

A behúzott peremű tálak a kora vaskori telepek leggyakoribb tálalóedény-típusai a keleti Hallstatt-körben. A tálak általában finom kidolgozásúak: jól iszapoltak vagy apró szemű tört kerámiával soványították őket, igényesen megformáztak, alaposan elsimított felületűek (fényezettek), feketére vagy világosbarnára égetettek. Peremátmérőik zöme a 15–25 cm közötti tartományba esik, amelyen belül a 20 cm a leggyakoribb érték. A teljes profillal megmaradt daraboknak egyenes a talpa (pl. 5. kép 4), de minden bizonnyal omphaloszos aljak (pl. 6. kép 40, 42) is sorolhatók a típushoz. A perem behúzásának mértékében és ívében (5. kép 1–5), valamint a méretekben és díszítésekben sok különbség adódik az egyes darabok között. Formailag azonban nincs olyan variáns, amely relatív kronológiai szempontból szűkebb határok közé lenne helyezhető – egyedül a megtörő, szögletesedő profil lehet az, ami inkább a Hallstatt-kor második felére jellemző (5. kép 2, 4) (WOLLÁK 1979, 53). A díszítések vizsgálata ennél több támpontot ad az időrendi kérdésekhez. A behúzott peremű tálak peremének ferde kannelúrázása (6. kép 22) már az urnamezős korban jelen volt (PATEK 1968, Taf. VI, 31), és jellemző maradt a kora vaskor legvégéig, így kronológiai jelzőértéke nincs a korszakon belül (GÁL–MOLNÁR 2004, 179). A síkozás (6. kép 26) az urnamezős időszak kedvelt díszítési formája, ám a Ha C korban is megfigyelhető még (WOLLÁK 1979, 54; RANSEDER 2006, 279; MOLNÁR 2006, 229, 9. t. 7). A plasztikus díszítési módok közé tartozik még a besimított cikkcakk vonalköteg (pl. DOBIAT 1980, Taf. 33, 2, 6), amely ritkán, de előfordul a balatonboglári teleprészleten is (6. kép 38).

Egyetlen, vörös alapon szürke grafitos „festésű” töredék került elő eddig a balatonboglári siktelepről (6. kép 46); ugyanígy Letenye-Egyeduta (HORVÁTH 2012, 150, 11. kép 135) és Göttlesbrunn (GRIEBL 2004, Taf. 3, 2) lelőhelyén is csak egy-egy, ilyen díszítésű darab látott napvilágot. Bár a grafitbevonat már az urnamezős időszakban is megjelent (PATEK 1968, 107; KÖSZEGI 1988, 32, 38), a behúzott peremű tálak grafitos mintával történő díszítése már a kora vaskor sajátja – a Hallstatt kor végéig periódusban igen gyakori, de a Ha D2-ig jellemző

maradt (GÁL–MOLNÁR 2004, 180; PREINFALK 2012, 96–97). A grafitos dekoráció módja belső időrendi támpontokat is adhat: a sávós geometrikus díszítés korábban jelent meg a rácsmintásnál (WOLLÁK 1979, 54), de a balatonboglári lelőhelyen mindkettőre található példa (6. kép 44–46). A feketére kiégetett edények égetés előtti fényezésével a grafitozáshoz hasonló eredményt lehet elérni, ez ugyanis grafitos csillogást ad a felületnek. A több irányból ledörzsölt felületű grafitrög (7. kép 10), és a gyakran rossz megmaradású, nehezen észrevehető minták alapján létező technika lehetett, hogy a sávós, vagy rácsos díszítést még égetés előtt a grafitröggel történő fényezéssel, vagy égetés utáni „rajzolással” vitték fel az edények felszínére.

S-profilú tálak (5. kép II.)

A kora vaskori lelőhelyek másik leggyakoribb tálfarmáját az S-profilú tálak adják, amelyek variabilitása nagyobb a behúzott pereműeknél. Peremátmérőik átlaga kisebb, mint a behúzott peremű tálaké. Az íves (5. kép 24) és profilált (5. kép 26) oldalú nagyobb, füllel ellátott, anyagban és színben inkább a fazekakhoz hasonló darabok késő bronzkori formákat idéznek; a teleprészlet anyagában kisebb méretű, fül nélküli változataik is megfigyelhetők (5. kép 25, 27). Az utóbbi képen látható típus apró füllel ellátott változata pl. a Ha C periódus végére datált jánosházi tumulusból ismert (LÁZÁR 1955, 203, 1. kép). A többi típus anyaga általában jól iszapolt, kidolgozásuk igényes, felületük fényezett, gyakran díszítettek és a legtöbb esetben feketére kiégetett, jó minőségű kerámiának számítanak.

Az egyszerű, kihajló peremű S-profilú tálakon túl (5. kép 17) – amelyek között fülesek is találhatóak (5. kép 18) – számos jellegzetes variáció található a csoporton belül. Ezeknek az egyenes, vagy enyhén kifelé dőlő peremű tálaknak a korai változatai (Ha B–C1) magasabbak, íves hasúak, arányaikhoz képes apróbb nyakkal, míg a későbbiek (Ha C2–D1) laposabbak, élesebb hastörésűek (DOBIAT 1980, 78, Abb. 11). A kúpos nyakú tálaknál (5. kép 21, 22) a nyak és has között élesebb törés mutatkozik, a perem enyhén kihajló, és a hasuk íves, amelyet enyhe kannelúrával (6. kép 23, 25), függőleges bordával (6. kép 20), vagy besimított karikával, cikkcakkmotívummal (6. kép 36) díszítettek. A galléros peremű tálakat (5. kép 23) a rövid nyak és függőlegesen álló perem különbözteti meg a többitől, használati idejének súlypontja a Ha C2–D1 periódusokra esik

(HORVÁTH 2012, 124). Jellegzetes és kiemelendő forma a *Knickwandschale*, am ely az S-profilú tálak erősen, akár szögletesen kiugró hasú, lapos, kisebb variánsa, és amely a Ha C2–D1 fázistól figyelhető meg (GRIEBL 2004, 159; ĐURKOVIČ 2007, 19), egészen a kora La Tène korig (pl. GÁL–MOLNÁR 2004, 220, 30. t. 10). Kiugró hasi részüket gyakran díszítették apró függőleges, vagy ferde kannelúrával, apró kannelúracsoportokkal és függőleges bordákkal, valamint benyomkodásos sorral. A balatonboglári teleprészleten egy ilyen, kisméretű tál volt biztosan meghatározható (5. kép 20), amelynek belülről kinyomott hasa van, amit apró, függőleges kannelúra díszít; színe vörösesbarna-fekete, peremátmérője 13 cm. Egy másik fontos korhatározó típus az erősen kihajló peremű tál (5. kép 19), amelynek peremét gyakran díszítették egyszeres, vagy kettős csücskös kialakítású plasztikus díszekkel: már az urnamezős időszakban feltűnik (KŐSZEGI 1988, 5. t. 27), de párhuzamait főleg Ha C korú sírokban találjuk meg,² és a balatonboglári telepen is előfordul. Kihajtott peremük miatt a nagyobb szájméretű darabok közé tartoznak (25–30 cm).

Osztatlan profilú edények (5. kép III–IV.)

A balatonboglári Hallstatt teleprészletről számos, különböző méretű és kialakítású, ám „egyszeres” (íves, vagy kónikus formájú) edényhez tartozó töredék került elő – teljes profil híján azonban sok esetben jelentős akadályba ütközik annak eldöntése, hogy osztatlan tálhoz, vagy fedőhöz/sütőharanghoz/parázsborítóhoz tartoztak-e. A legnagyobb számban előforduló típus a 20–35 cm-es méretkategóriában van, anyaguk, soványításuk, felületkezelésük és színük a fazekakkal egyező, ezért számos olyan, a feldolgozás során fazék/fedő jelölést kapott edény található a leletleírások között, amely különböző méretű fedőkhöz (5. kép 31, 32), vagy durva, kónikus tálakhoz tartozott (5. kép 30).

A telep jellegzetes kerámiaformája lehetett egy nagyméretű, a tetején félköríves fogófüllel ellátott, általában durva kiképzésű típus (5. kép 32), amely fedőként vagy sütőharangként, parázsborítóként funkcionálhatott. A formáról két, egész profiljában megmaradt példány, illetve fültöredékek nagy száma tanúskodik a balatonboglári teleprészleten. Ritkán díszítettek – ilyenkor a tető magasságában, vagy annál kevéssel lejjebb található, vízszintesen kinyúló egyszerű, vagy kettős bütyök jelenik meg rajtuk (6. kép 3), amely utóbbira pl. Poštela ma-

gaslati telepén található párhuzam (TERŽAN 1990, Taf. 28, 31–32). A téglalap, ovális, vagy kör keresztmetszetű füleket több esetben középen, hosszszanti irányban futó kiemelkedéssel, bordával látták el (6. kép 18, 19), illetve végüket felhajthatták (6. kép 19). A típus párhuzamait a délkelet-alpi régió telepein (Graschach: HEBERT–LEHNER 1996, 154, Abb. 3, 7.; Poštela: TERŽAN 1990, Taf. 28, 30–43; Stična: GABROVEC et al. 1970, 22, Abb. 4, 13; 27, Abb. 7, 1), és Sopronnál, a kora vaskori halomsírokban (PATEK 1982, 20, Fig. 10, 12, 14; PATEK 1976, 11, 7. kép 18), valamint Krautacker síktelepén, egy késő Hallstatt-kora La Tène gödör anyagában lehet megfigyelni (JEREM et al. 1984, 161, 12. kép 9).

Csészék (5. kép V.)

Ritka leletnek számítanak a kisméretű, 10–15 cm-es peremátmérőjű csészék, amelyek általában behúzott pereműek (5. kép 28), de egy enyhén S-profilú variáns is megfigyelhető a berekre-dűlői feldolgozott teleprészleten (5. kép 29). Ezeken kívül méret szerint az S-profilú csészékhez sorolhatók a formai alapon tálaknál bemutatott íves, illetve megtörő profilú darabok is (5. kép 25, 27). Egyes csészékhez fül tartozhatott: fülindítás figyelhető meg a típusablán ábrázolt behúzott peremű darabon is (5. kép 28), amely típust C. Dobiát félgömbös fülescsészéként határozott meg (DOBIAT 1980, 75, Abb. 10, 6).

Fazekak (5. kép VI.)

A különböző méretű és formájú fazekak az egyik legáltalánosabban és legnagyobb mennyiségben előforduló kerámia típusai a kora vaskori telepeknek, keltező értékük azonban annál csekélyebb. A durva-finom felosztás szerint inkább durvák, a széles-magas kategóriák közül az utóbbiba illenek bele. Elsősorban az élelmiszerek tárolásában és elkészítésében játszhattak szerepet, ezért kidolgozottságuk kevésbé lényeges, funkcionális eszközöknek tekinthetők. Soványításuk általában durva, nagy szemű kerámiaüzalék, de anyagukban kavics is előfordulhat; megformálásukban a szabályosság kisebb szerepet játszott, faluk általában vastag, felületük hanyagul elsímított, kiégetéssel kapott színük szürkétől a barna különböző árnyalatáig terjed, nem ritkán foltosak. Ezzel szemben gyakran díszítették őket, kizárólag plasztikus elemekkel: vízszintes benyomkodásos sorok a perem alatt, peremen vagy bordán; bütykök és lécdíszek je-

lennek meg rajtuk leggyakrabban, amelyek közül a kiemelkedőknek az edény megfogásában, könnyebb megtartásában is szerepe lehetett. Ezek nem csak önmagukban állhatnak, gyakran egyszerre több ilyen elem is megjelenik rajtuk (bütyök és lécdísz, bütyök és vízszintes benyomkodásos sor stb.). A benyomkodás történetét ujjal (6. kép 29), körömmel (6. kép 30), illetve a bevagdosás is megjelenhet a bordákon és peremeken (6. kép 30). A bütyökök között előfordulnak egyszerűek (6. kép 1), csúcsosak (6. kép 2), vízszintesek (6. kép 7), ujjal benyomott közepűek és két-, vagy többosztatúak is (6. kép 4, 5, 14). A kétsztatú bütyökök a kora vaskor korai szakaszában jelenhettek meg a síktelepeken, és LT A környezetben is előfordulnak még a hangsúlyosan elválasztott képviselői (GÁL–MOLNÁR 2004, 221–222, 31. t. 10, 33. t. 6). Hármas (két ujjbenyomással osztott) bütyökre példa pl. Vaszar-Pörösreten található a szakirodalomban (MITHAY 1980, 56, 4. kép 2, 4). A vízszintesen körbefutó bordák lehetnek díszítetlenek (6. kép 14), vagy benyomkodott, bevagdosott sorral ellátottak (6. kép 15–17). Helyi jellegzetességnek számít a talpból vízszintesen kinyúló „talpi támasztóbütyök”, ami szintén lehet egyszerű (6. kép 11), osztott (6. kép 12), vagy hármas osztású is (6. kép 13).

Profil tekintetében három fő típus különböztethető meg: egyenes peremű, hordó alakú (behajló peremű), és íves profilú fazekak. Döntő többségük 15–25 cm-es peremátmérővel rendelkezik, az ennél nagyobbak a méretesebb hombárokhoz (pl. 5. kép 15, 16) tartozhattak. Mennyiség alapján (a meghatározható darabok alapján) egyenes pereműből található a legkevesebb, hordó alakúból – amelyek Hallstatt-kor második felében válnak igazán elterjedté (GÁL–MOLNÁR 2004, 184; WOLLÁK 1979, 54) – már több, íves profilúból (amelyek a legnagyobb variabilitást is mutatják) pedig kétszerannyi került elő, mint a másik két kategóriából együtt. A szitula formájú fazekak (5. kép 11) nem tartoznak a keleti Hallstatt síktelepek leggyakoribb edénytípusai közé, de néhány példájuk ezeken is megfigyelhető, pl. Wien-Oberlaa (RANSEDER 2006, 54, Taf. 5, 3), Göttlesbrunn (GRIEBL 2004, Taf. 46, 10), Horn (GRIEBL 1997, Taf. 53, 4) vagy Kalsdorf lelőhelyén (TIEFENGRABER 2005, Taf. 58, 1). Példái megtalálhatók dunántúli halomsírokban is, mint Mesteri (LÁZÁR 1951, XXVI. t. 4; XXVII. t. 2), Kismező (LÁZÁR 1951, XXX. t. 2e) és Százhalombatta-Százhalom (HOLPORT 1985, 45, 49, 8. kép 3, 12. kép) esetében. Először a Ha C folyamán tűntek fel, és megfigyelhe-

tők egészen a korszak végéig (RANSEDER 2006, 297). Ezekhez tartozik az a – valószínűleg korongon is megforgatott – darab, amelynek a vállánál élesebb törés figyelhető meg, amin vízszintes benyomkodásos sor fut végig (5. kép 12), és amely típus a Ha D3–LT A időszakra jellemző (GÁL–MOLNÁR 2004, 184; MOLNÁR–FARKAS 2011, 46). Egy erősebben kihajtott peremű, bütyökkel ellátott töredék (5. kép 14) formai párhuzamait Malleiten magaslati telepén lehet a legnagyobb számban megtalálni (KLEMM 1996, 203, Taf. 8, 4.3). Az edénytípusokat bemutató ábrán szereplő tálfazék pedig egy, a fazekak anyagához hasonló, ám a behúzott peremű tálak alakja felé közelítő alacsony, átmeneti forma (5. kép 6).

Kúpos nyakú edények (5. kép VII.)

A kúpos nyakú edények (*Kegelhalsgefäße*) a Hallstatt-kultúra jellegzetes edénytípusai – gyakran megjelennek sírmellékletként, és telepfeltárásokon sem számítanak ritka leletnek. Formai kialakításuk hagyományai a késő bronzkori urnamezős időszakból származnak, bár arányaik ekkor még eltérnek a kora vaskori edényekétől (PATEK 1968, Taf. IV). C. Dobiat öt alaptípusukat határozta meg (DOBIAT 1980, 67, Abb. 8), amelyek relatív időrendi táblájából kitűnik, hogy az S-profilú tálakhoz hasonlóan ezek arányai is a magasabb nyak, összenyomottabb has irányába fejlődnek a sulm-völgyi temetkezéseken belül a Ha C1–D1 fázisokban (DOBIAT 1980, 69, Abb. 9). Ugyanez a tendencia Poštela magaslati telepén is megfigyelhető (TERŽAN 1990, 31, 1/1, 3; 33, 2/1, 5; 34, 3/1). Balatonboglár-Berekre-dűlő teleprészletén található példa alacsonyabb és magasabb nyakú változatokra is (5. kép 33–35) – ezek közül a két véglet egy objektumból kerül elő (5. kép 33, 35). Szájátmérőik általában 15–25 cm között mozognak, anyaguk a finomtól a közepes durvaságúig terjed, színük a legtöbb esetben fekete, díszítések közül a grafitozás, bütyök, függőleges hasi borda és V alakú, ferde vagy cikkcakk alakú, besimitott vonalköteg jelenik meg rajtuk.

A cikkcakk-motívum elsősorban a keleti Hallstatt-kultúra időszakának első felében népszerű (GRIEBL 2004, 193; SCHNEIDHOFER 2010, 292; DOBIAT 1980, 134). A 6. kép 37. darabnál pedig a V alakú bekarcolt vonalakkal „körbeárkolt” bütyök az, ami több helyen is elsősorban a késő urnamezős, és kora hallstatti, kúpos nyakú edényeken tűnik fel.³ Az egyik peremen vízszintes besimitott

sávok is láthatók (6. kép 35), egy másik töredéken pedig a has vízszintes síkozása figyelhető meg (6. kép 28). Mindkét jellegzetesség (amelyek gyakran fordulnak elő egy edényen) több kutató véleménye szerint is urnamezős hagyománynak tekinthető (KEMENCZEI 1974, 11; GRIEBL 2004, 175), ám Ch. Ranseder felhívja a figyelmet arra, hogy a Ha D temetkezésekben is megfigyelhető még – főleg a keleti Hallstatt-kör délkeleti részén jellemző ez a díszítésmód (RANSEDER 2006, 292). Egy példája megtalálható Sé-Doberdó késő hallstatti telepén is (GÁL–MOLNÁR 2004, 193, 10. t. 2). Egy másik plasztikus elem a has alsó felén kiképzett kiálló bütyök (6. kép 9). C. Dobiat a legkorábbi kúpos nyakú típusok között ábrázolja ezt a díszítésmódot (DOBIAT 1980, 69, Abb. 9), és több helyen olyan késő urnamezős hagyományú formákkal együtt fordul elő, mint a kónikus hastörésű csésze (DOBIAT 1980, Taf. 62), vagy profilált peremű tál (MOLNÁR 2006, 229, 9. t.). Érdekes még egy, a csúcsával lefelé álló háromszög alakú, hosszúkás bütyök (6. kép 8), aminek párhuzamát egy sulm-völgyi, legkorábbi fázisú (késő urnamezős–hallstatti átmenetre keltezett) sírban (DOBIAT 1980, Taf. 14, 2), Százhalombattán (HOLPORT 1985, 51, 14. kép 7), de a kora vaskor második felében – Sé-Doberdó La Tène időszak elejére datált telepén is meg lehetett figyelni (GÁL–MOLNÁR 2004, 217, 24. t. 2). A peremek síkozása, facettálása (6. kép 27) ugyancsak késő bronzkori hagyomány lehet, a sulm-völgyi halmokban a legkorábbi fázis (Ha B–C1) sajátja.

Talpas tálak (5. kép VIII.)

A balatonboglári kora vaskori teleprészleten felszínre került néhány talpcső is, amik gazdagon díszített tálhoz, csészéhez tartozhattak (pl. 5. kép 36). Felső részük azonban nem maradt meg, a tálforma nem megállapítható. Előfordulásuk elsősorban Ausztria keleti részén és Magyarországon, Ha C korú temetőkben jellemző (RANSEDER 2006, 281). Telepen kevés párhuzamát lehet megfigyelni ennek az aljkiképzésnek; egy példája Wien-Oberlaa lelőhelyén került elő (RANSEDER 2006, 208, Taf. 79, 12–13).

Egyéb formák (5. kép IX.)

Késő hallstatti díszítésmódnak tartja a kutatás a tálak, kúpos nyakú edények oldalának belülről történő kinyomását (*bucchero*), amit egy objektumban sikerült megfigyelni a balatonboglári teleprészleten (5. kép 43; 6. kép 41) – az azonban nem eldönthe-

tő, hogy ez a darab alacsony vagy magas formához tartozott-e. Párhuzamai elsősorban késő hallstatti sírokban és telepeken fordulnak elő,⁴ ám nagyfelületű ásatásokon, így Vát-Bodon táblán (MOLNÁR–FARKAS 2011, 45, 47, 2. ábra 2, 5) és Wien-Oberlaa lelőhelyén (RANSEDER 2006, Taf. 40, 4) Ha C2–D1 síktelepi környezetben is feltűntek példái, így megjelenésével már a Ha D1 periódusban számolhatunk – a Sulm-völgyben is Ha D1 korú sírban láthatók talpcsöves változatai (DOBIAT 1980, Taf. 56, 4, 6–7).

Hordozható tűzhelyeknek (*pyraunoi*) több darabját is sikerült megfigyelni a berekre-dűlői Hallstatt teleprészleten. Egymáshoz igen hasonló, szürkésbarna színű, szebben elsimított felületű kerámiatárgyakról van szó, amelyek alsó részét egy nyílással, valamint több, kisebb szellőzőlyukkal törték át, legkönnyebben tehát ezekről lehet felismerni az oldaltöredékek között (5. kép 37). A hordozható tűzhelyek példái több, Ha C2–D1 fázisra keltezhető hallstatti síktelepről sem hiányoznak a keleti Hallstatt-körben.⁵

A balatonboglári Hallstatt teleprészletről egy több, apró lyukkal átfúrt oldalú és aljú, 8 cm aljtmérfőjű szűrőedény töredéke is napvilágot látott (5. kép 40). A kora vaskori síktelepeken általában megfigyelhető ez a lelettípus.⁶

Előfordultak olyan töredékek is, amelyek koronghoz hasonlítanak, és a szakirodalomban agyagkorong (*Tonplatte*), sütőtányér (*Backteller*), vagy sütőlap (*Backplatte*) néven szerepelnek. Balatonbogláron előfordult egyszerű lapos (5. kép 42), peremes (5. kép 41) és talpas változata is, amelyek más kora vaskori telepen is megtalálhatók, nem egyszer benyomkodott sorral, cikkcakk motívumokkal díszítve.⁷ Peremmel ellátott lapos tálak később, LT A2 illetve B2–C1 telepeken is előfordulnak a Dunántúlon (B. SZÖLLŐSI 2013, 33, Fig. 5, I.2.6; GÁL–MOLNÁR 2004, 218, Pl. 25, 9).

Az agyagkanalak (*Tonlöffel*) nem tipikus leletei a hallstatti lelőhelyeknek; Balatonbogláron az 1097. objektumból került elő egy darab (5. kép 38). Habár ennek a példánynak a belső felületén erre utaló nyom nem található, efféle agyagkanalak megfelelő nyelvezést követően a bronzöntésben játszhattak szerepet.

Talán kettős edényhez (*Doppelgefäß*) tartozott az a nehezen értelmezhető töredék, amely egy ilyen típusú kerámia edények közti összekötő részének darabja lehetett (5. kép 38). Az igen speciális típusnak főleg temetkezésekből ismertek példái. Az egyik sulm-völgyi halomsírban talált kettős edény egy Ha D1-re keltezett együttesből került elő (DOBIAT 1980, Taf. 52, 5), de

Sopron-Burgstall egy kora hallstatti sírjából is ismert egy darab (PATEK 1972, 210, 6. kép 12).

Több miniatűr edény is előkerült a balatonboglári teleprészlet feldolgozása során (5. kép 45–48). Az 5. kép 45. darab egészben megmaradt, durvább tálfazekat, vagy fazekat mintáz, amelyen megfigyelhető a fazekakon megjelenő, jellegzetes osztott, vagy szarvas bütyök. Egy másik, 5. kép 47. edény egy kis fedő, amely bár eltört, csaknem minden darabja megmaradt, közeli párhuzama Keszthely-Árpád útról ismert (HORVÁTH 2014, 77, Fig. 10, 13). Az 5. kép 44. darab oldalkiképzése a cisztákat idézi, ezért lehet, hogy egy miniatűr cisztával van dolgunk, bár a mérete alapján gyakorlatban használt ivóedény is lehetett. Ilyen, formájukkal fémvödröket idéző, vízszintesen tagolt oldalú agyagciszták kis mennyiségben és méretben, de előfordulnak a kora Hallstatt telepeken,⁸ például az egész korszak folyamán találkozhatunk (RANSEDER 2006, 296). Egy másik, erősen kérdéses rendeltetésű darab az 5. kép 48. sötétbarna, nagyon vékony falú, alul 3, felül 5,5 cm átmérőjű edény. Nagyon rossz megtartású, fala rétegesen lepattogzott. Pereme és alja sincs meg teljesen, az alján talán talpcső is lehetett. A miniatűr edények megjelenése nem egyedi jelenség a kora vaskori telepeken, általában fedőt, tálakat, kis fazekakat és kúpos nyakú edényeket mintáznak.⁹

Agyagtárgyak

Az agyaghehezék a kora vaskori síktelepek gyakori lelettípusa, a feldolgozott balatonboglári teleprészleten 67 esetben fordult elő. Minden esetben csonkagúlat formáznak, ám ezen belül vannak magasabb (pl. 7. kép 2–3) és kisebb (7. kép 1) változataik is. Általában finom anyagból készültek és ki is égethették őket. A törött példányok mellett számos egészben megmaradt darabbal is számolhatunk. Felső harmadukban található lyuk segítségével akaszthatták fel őket, hogy így függő nehezékként szolgáljanak, valószínűleg szövőszekeken; így ez a lelettípus a szövés tevékenységének egyik fő indikátora. Díszítésükre a kora vaskorban a tetejükön megjelenő X-et, vagy keresztet formázó karc a legjellemzőbb (7. kép 1), de a berekre-dűlői teleprészleten előkerült a tetején plasztikus gerezdekkal (7. kép 3), és ujjbenyomásos ponttal (7. kép 2) díszített változata is.¹⁰

A kora vaskori síktelepeken folyó szövetkészítés másik jelzői az orsógombok, amelyből a balatonboglári kora vaskori teleprészleten 23 darab került elő.

Változatos alakúak és díszítésűek: található gömbölyded (7. kép 8), kúpos (7. kép 4), lapos (7. kép 5), kettős kónikus (7. kép 6) és kúpos nyakú edények formáját idéző, kannelúrozott hasú darab is köztük (7. kép 7),¹¹ amivel teljes mértékben beleillenek a lelettípus kora vaskorra jellemző megjelenési formái közé. Kronológiai sorrendet azonban még a jól keltezhető temetkezések anyagának segítségével sem lehet a lelettípuson belül felállítani, ahol egyébként a női sírokban jellemzőek (REBAY 2006, 112; DOBIAT 1980, 107). A szövés-fonás tevékenységéhez köthető tárgyak sorát gyarapítja egy kis agyag spulni is (7. kép 9).

Paticsdarab is számos került elő a berekre-dűlői teleprészlet objektumaiból, amik még selejtezés után is a leletanyag 8,63%-át tették ki. A sok meghatározhatatlan agyagdarab között akadtak egyik oldalon sima tapasztások, „vakolatok” – az egyikben cserépdarab is látható (7. kép 13) –, vesszőlenyomatos (7. kép 12) és falenyomatos (7. kép 11) paticskok is, hasonlóan a Sopron-Krauteckeren előkerült darabokhoz (JEREM et al. 2001, 182, Fig. 5).

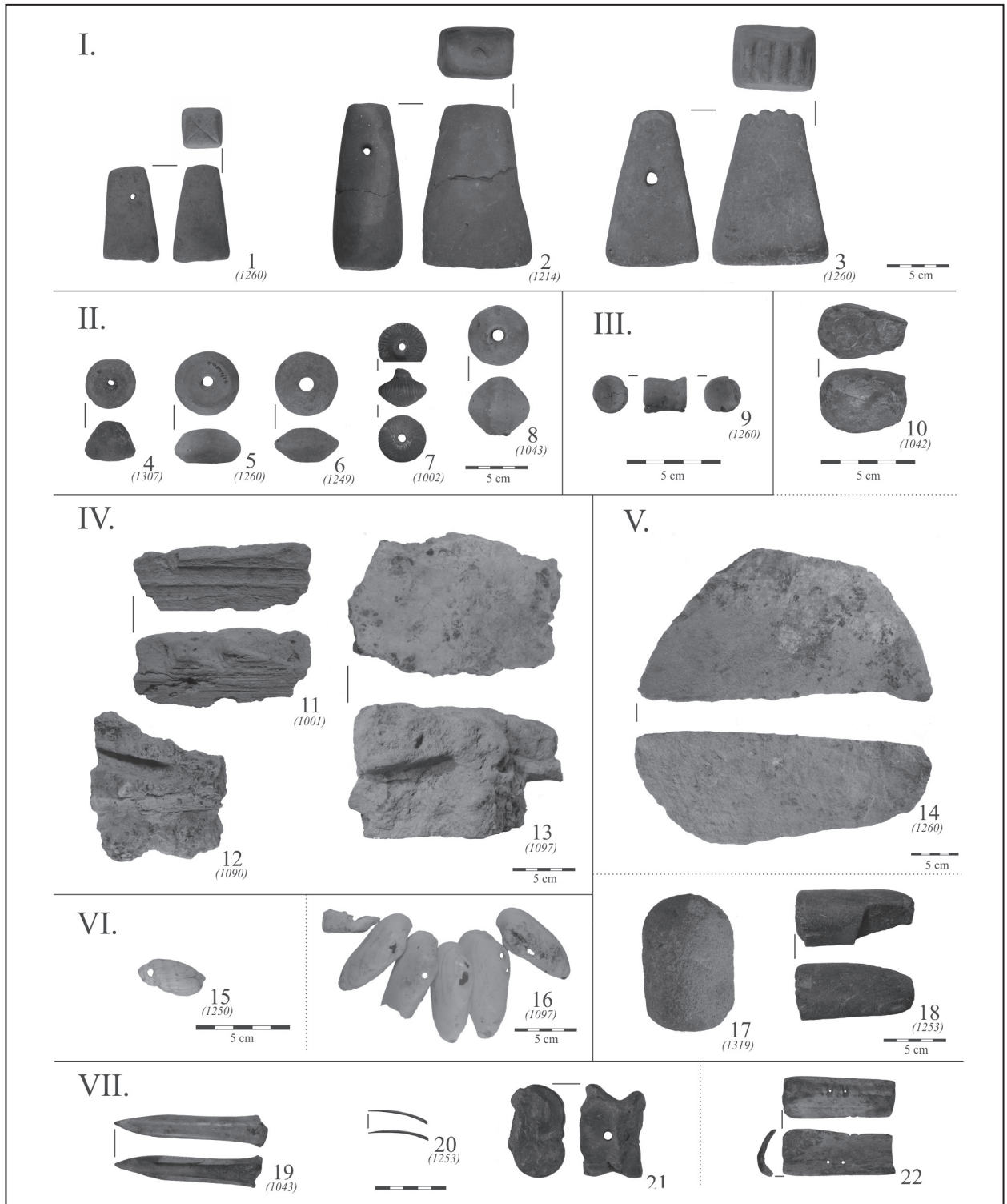
Faunális eredetű tárgyak

Az állatsontból készült tárgyak a berekre-dűlői kora vaskori teleprészlet leletanyagának 0,32%-át, a kagylók, csigák a 0,87%-át tették ki. A kora vaskori teleprészleten feldolgozott objektumokból leggyakrabban kihegyezett csontárok kerültek elő (pl. 7. kép 19) – az 1253. objektumból előkerült halcsont is bírhatott hasonló funkcióval (7. kép 20).

Érdekes darab egy félkörívesen meghajló csont lap, amelyen kettős átfúrás, illetve az egyik szélén kicsit eltolva ugyanolyan távolságban egymástól két befaragás figyelhető meg – mintha zsinog vezetésére szolgáltak volna (7. kép 22).

A 1105. gödörben egy átfúrt *astragalus* csontot is találtak (7. kép 21), amelyhez több hasonló volt megtalálható Halimba-Cseres 1. sírjában (eredetileg össze lehettek fűzve, PATEK 1993, 88, Abb. 68, 1–21), illetve a regölyi halomsírból is számos darab látott napvilágot (SZABÓ–FEKETE 2014, 35, 37, 8. t. 9.27–28; 10. t. 10.29–31).

A balatonboglári hallstatti objektumokban csigák, de legfőképpen kagylóhéjak is nagy számban fordultak elő; utóbbiakat minden bizonnyal fogyasztási célból gyűjtötték, és utána a háztartási szemét részeként kerültek az objektumokba. Egy csigahéjat (7. kép 15) és több kagylóhéjat azonban egy, vagy két lyukkal

7. kép Agyag, kő, és faunális eredetű tárgyak válogatása Balatonboglár–Berekre-dűlő kora vaskori teleprésztetének objektumaiból. I: Szövőszéknehezékek; II: Orsógombok; III: Spulni; IV: Paticcsok; V: Kőeszközök; VI: Csiga, kagyló; VII: Csont tárgyak.

Fig. 7 Examples of objects from the Early Iron Age features of the processed section in Balatonboglár-Berekre-dűlő. I: Loom weights; II: Spindle whorls; III: Spool; IV: Burnt daub fragments; V: Stone objects; VI: Shells; VII: Bone objects.

átfűrtak, amelyek egy zsineggel átfűzve dekoratív fűzért, láncot alkothattak (7. kép 16).

Kőeszközök

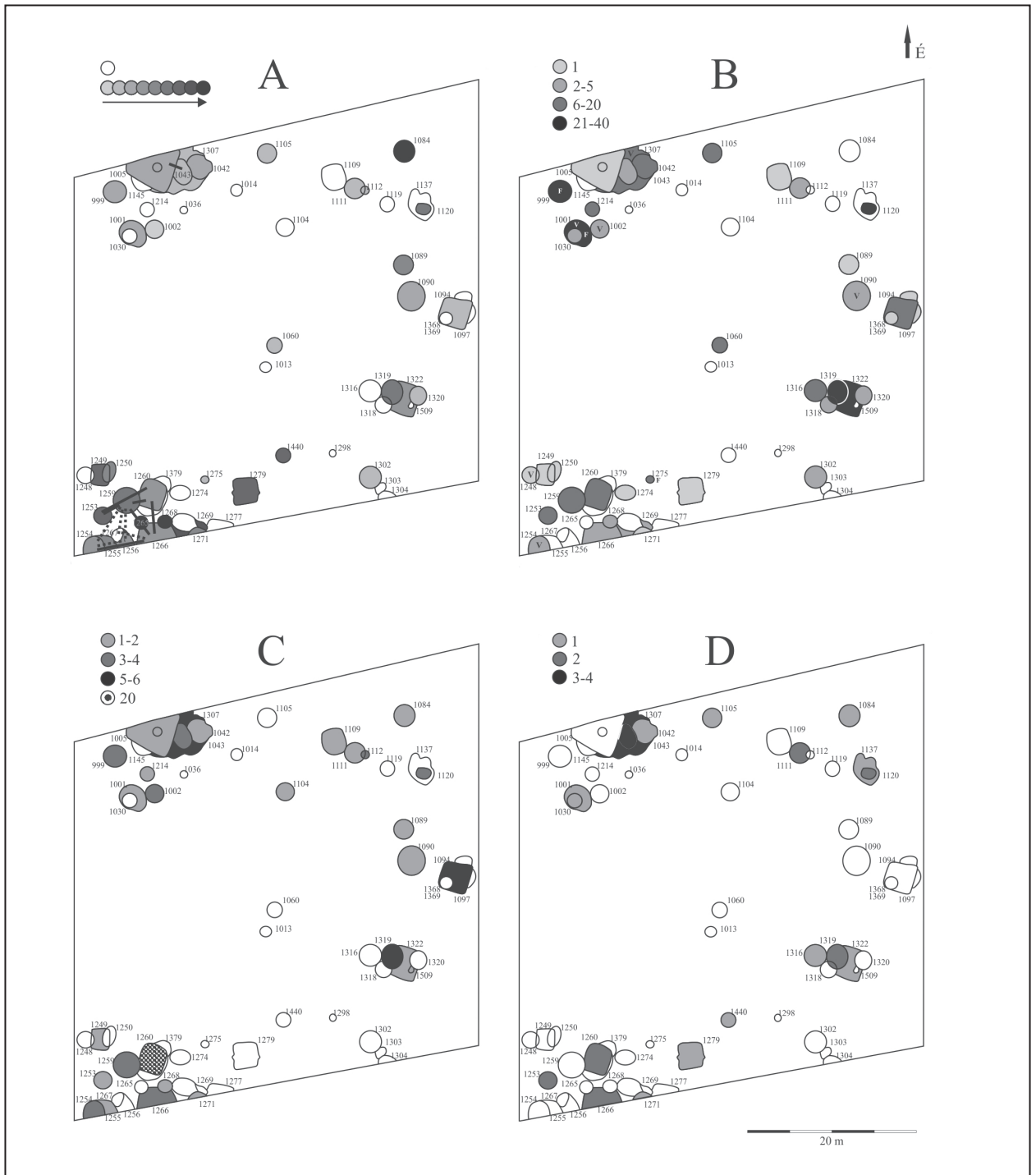
A kerámia-töredékeken kívül a paticsok után kövekből került elő a legtöbb a balatonboglári kora vaskori teleprészleten (a leletanyag 5,6%-a). Őrlőkőből (pl. 7. kép 14), illetve marokkőből (pl. 7. kép 17) kevés biztosan megállapítható darab került elő. Csiszolt kő is található, a töredékek alapján azonban nehéz megállapítani, hogy kőeszközhöz tartoztak-e, és ha igen, milyen formájúhoz (pl. 7. kép 18). Talán a kőeszközök közé sorolható néhány kavics is, amelyek sima felszínükkel a kerámiaedények felszínének elsimítására, fényezésre szolgálhattak.

Habár nem szoros értelemben vett kőeszköz, ásványi eredete miatt ide tartozik az 1042. objektumból előkerült grafitrög is (7. kép 10), aminek felszínén használati nyomok láthatók, mintha rajzoltak, satírozottak volna vele; valószínűleg grafitos kerámiák díszítésére használták.

Értékelés

A kora vaskori síktelepeken belüli finomkronológia létrehozása több szempontból is problémás, és sokkal nehezebb, mint egy temető esetében. A hétköznapi használatra szánt edények formái és díszítései igen időtállóak, lassan változnak, az aktuális divatra gyorsabban reagáló ékszerek, fémtárgyak pedig igen ritkán kerülnek elő települési kontextusban. A leletanyag párhuzamai körvonalazzák, hogy a telepnek ezen a feldolgozott részén a Hallstatt-kor első felének-közepének (Ha C2–D1) anyagával találkozhatunk elsősorban. A teleprészleten csekély számban előforduló fémanyag is ezt a kelteztést támasztja alá: a bronzgomb párhuzamai csak kora hallstatti lelőhelyeken találhatók, a fibulatú-töredék pedig egy szintén ebben a korszakban elterjedt csónak- vagy ívfibulához tartozhatott. Az 1260. objektumban talált bronztű egy korai, urnamezős hagyományú darab, amely előfordulása a kora vaskorra is átnyúlik, ám az is lehetséges, hogy egy korábbi objektumból (pl. az általa metszett 1379-ből) került ennek anyagába. A kerámiaanyagban a kronológiailag érzékenyebb jellemzők, és a stratigráfiai adatok alapján is érzékelhető, hogy hosszú időn keresztül használták a telepet; emellett a település esetleges többszöri újjáépítésére utal az objektumokban gyakori hamus-patycsos ré-

tegekből következő egykori tűzvészek lehetősége. Ahhoz azonban túl sok a bizonytalanság, hogy a legtöbb objektumról könnyen eldönthető legyen, a telep életén belül melyik fázishoz tartozik. Ilyesfajta fázisok meghatározása azért sem került még sor, mert egyrészt a múltban sem egyszerre, horizontszerűen áshatták ki az objektumokat, másrészt a telep teljes feldolgozása számos új információt adhat még pl. telepen belüli fiatalabb-idősebb lakórészek vonatkozásában. Néhány kronológiára érzékenyebb típus vagy díszítés megléte, illetve hiánya egy objektumon belül azonban kijelölheti az arra alkalmas objektumok relatív időrendi helyét a feldolgozott teleprészleten belül, amit a 8. kép 1. ábrán a szürke különböző árnyalatai érzékeltetnek. Egészen korai jellemzőnek számít pl. a késő bronzkorban elterjedt sikozás (6. kép 26–28), vagy az íves és profilált oldalú füles tálak jelenléte (5. kép 24, 26); az erősen kihajló peremű tálak (5. kép 19) elterjedésének súlypontja a Ha C periódusra esik; a körbeárcolt bütykök (6. kép 37), besimitott ciccak-motívumok (6. kép 34, 36), enyhén kannelúrás peremek és oldalak (6. kép 22, 23, 25), kettős bütyök (6. kép 4, 14), kiugró hasú tál (5. kép 20), buccerós díszítés (6. kép 41) a Ha C2–D1 telepek jellemzői a Dunántúlon; míg a kiugró vállú szitulák (5. kép 12) és a korongolás megjelenése a késő hallstatti telepeken gyakori. A spektrum jól láthatóan terjed a még késő bronzkori edénytípusokat is tartalmazó 1307. (amit a későbbi 1005. építmény metsz) és 1111. gödröktől (5. kép 24, 26, 27) a számtalan, néhol egymást is metsző, kerámiaanyaguk szerint a Ha C2–D1 fázisokba jól beilleszthető struktúrákon keresztül azokig az objektumokig, amelyek korongolt edénytöredéket is tartalmaztak. A teleprészlet északi részén található 1005. és 1084, valamint a délnyugati részen sűrűsödő 1253, 1254, 1256, 1265, 1268, 1279. és 1440. objektumokból általában egy-egy olyan töredék is előkerült, amelyeken korongolás nyomai is felfedezhetőek voltak. Az objektumok esetében feltételeztük a leletanyag kevertségét is, ám a balatonboglári lelőhelyen egy régebbi feltárásból származó, Alföld-csoporthoz tartozó temetőben gyakran előforduló,¹² szkíta jellegű, (lassú)korongolt tál (HONTI et al. 1988, VII. t. 2) felhívja a figyelmet arra, hogy keleti kapcsolatok útján a késő vaskornál korábban is megjelenhettek magukon korong nyomát viselő edények a Dunántúlon. Egy késő hallstatti fázis megléte azonban egyelőre még nem zárható ki a telepen, hiszen pl. az 1266-os építményt metsző 1268. objektumból szintén egy (valószínűleg korongon is megforgatott)

8. kép Balatonboglár-Berekre-dűlő. A: Relatív kor (a sötétebb fiatalabb) és kapcsolatok. Kitöltés nélküli objektum: kor szerint nem besorolható; Folyamatos vonal: kapcsolat a leletanyagban; Szaggatott vonal: bizonytalan kapcsolat; B: Patiscok elterjedése. V: vesszőlenyomatos; F: falenyomatos; C: Szövés fonás eszközeinek elterjedése; C: Egyéb eszközök elterjedése.

Fig. 8 Balatonboglár-Berekre-dűlő. A: Relative age (darker is younger), and connected features. Unfilled features: undefined dating; Continuous line: connection in the material; Dotted line: uncertain connection; B: Spread of burnt daub fragments. V: wattle impression; F: lumber impression; C: Spread of objects connected with weaving; D: Spread of other tools.

szitula formájú edény töredékei is napvilágot láttak (5. kép 12), amely típus viszont a késő Hallstatt–kora La Tène lelőhelyekre jellemző.¹³

A telepen folytatott életmód tekintetében a rendelkezésre álló tér, az objektumok, és a tárgyak használatának módjai, vagyis a telepen folyó tevékenységek, és az ennek keretét adó háztartások problematikája jöhet szóba. A Balatonboglár-Berekre-dűlőn használt kerámiák zöme minden bizonnyal a telepen, helyi nyersanyagból készült, és a háztartások hétköznapi használatában állt, az élelmiszerekkel kapcsolatban (tárolás, ételkészítés, tálalás). Az 1042. objektumban talált grafitrög (7. kép 10) a díszítésükre szolgálhatott, és az étkezéshez szükséges kemencék is a rendelkezésükre álltak. A fazekakat elsősorban tárolásra és ételkészítésre használhatták (habár közvetlen tűznek kitettségre utaló koromnyom egyiken sem fedezhető fel), a tálakat pedig az étkezés során, amelyek közül a behúzott pereműek inkább ételhez (behúzott peremen keresztül nehezebb folyadékot kiönteni), az S-profilúak pedig italfogyasztáshoz voltak alkalmasabbak (kisebb átlagos méret, fülek előfordulása alapján). Az ételkészítéssel kapcsolatban fontos kiemelni a hordozható tűzhelyeket, és a nagy számban előforduló fedők sütőharangként való használatát, amelyek a sütőlapokkal együtt lepények, tészták, vagy akár hús elkészítésére is alkalmasak lehetnek. A sütőharangok több korban is egy jellegzetesen dél-európai étkezési kultúrához tartozó eszköznek számítottak (VIDA 2011, 813–817, 1–3, 5, 8–9. térkép); Vida T. gyűjtése alapján a későbronzkor-koravaskor idején is a Dél-Dunántúl vonaláig számolhatunk a típussal (VIDA 2011, 743–744). Ezt támasztja alá az is, hogy kora vaskori telepről ennek a durva kialakítású, füles edénytípusnak elsősorban a Dunántúltól délre, délnyugatra található meg a párhuzamai.

Az objektumok közül a szabálytalan alakú, nagy gödörkomplexumokat (amelyek főleg a feldolgozott teleprészlettől keletre helyezkednek el, 1. kép 3) agyagnyerés céljából; a kerek szájú, egyenes oldalú vagy méhkas alakú vermeket pedig a megfelelő bélelés és fedés után a javak tárolására, vagy egyenesen a háztartási hulladék eltávolítására nyithatták.

Összeillő cserepek alapján felrajzolt klaszter két helyen körvonalazódik csak, egyik a teleprészlet délnyugati sarkában látható az 1266. épület körül, de az északon levő 1005. építmény is hasonló egy-

séget képezhetett (8. kép 1). A teleprészleten objektumonként ábrázolt, a szóródást és mennyiségi különbségeket jelző ábrákon is sűrűsödést mutatnak itt a leletek (8. kép 2–4). Ezek alapján az üresen hagyott rész keleti oldalán is körvonalazódik egy egység, az 1097. és 1322. négyszögletes objektum körül, bár előbbinek nem volt megfigyelhető padlója, és méretben is alulmúlják a másik kettőt. A paticsok, köztük a vessző- és falenyomatos darabok szintén a fent említett helyek körül sűrűsödnek, így mindenképpen fából készült és vesszőfonatos struktúrákkal kell számolnunk a kora vaskori telepen (8. kép 2). A cölöplyukak hiánya felszíni, talán gerendás kialakítású építményeket sejtet (pl. RANSEDER 2006, 242, Abb. 29–30). Tartóoszlop az 1266. közepén, és az 1279. struktúra két oldalán volt megfigyelhető, amelyek talán olyan felmenő falú építményhez tartoztak, amelyet a Sopron-Krauteckeren előkerült 270. ház alapján rekonstruáltak (JEREM et al. 2001, 176, Fig. 2). Véleményem szerint nemcsak műhelyként működhetek ezek az építmények (NÉMETH 2007, 36), hanem a nagyobb méretű, 1005. és 1266. objektum lakóházaként is értelmezhető.

A szövés-fonás eszközeihez a nehezekek és az orsógombok, az egyéb eszközök közé pedig a csontárak, őrlőkövek, fényes felszínű kavicsok (kerámiák fényezéséhez), agyagkanál sorolható be (8. kép 3–4). A feldolgozott teleprészleten előkerült hallstatti objektumokból minimális mennyiségű salaktöredék is származik, valamint az agyagkanál, és a feldolgozatlan részről származó számos más, még nem publikált bizonyíték (pl. egy öntőforma) jelenléte is valószínűsíti, hogy fémművesség, bronzöntés is folyt a balatonboglári kora vaskori telepen. Ezek alapján a különböző munkákat az üres tértől északra, délre és keletre is végezheték; a kisebb, gazdasági épületnek tekinthető 1097, de különösen a 1260. objektum pedig szövőhelyként is értelmezhető. Az üresen hagyott tér, és a körülötte elhelyezkedő épületek nem értelmezhetők tehát egy településen belüli, specializált műhelykörzethez, nem lehet ugyanis a különálló tevékenységeket egy-egy konkrét épülethez kötni – sokkal inkább háztartási szintű munkavégzéssel számolhatunk a telepen.

Összegzés

A Balatonboglár-Berekre-dűlőn részben feltárt kora vaskori telepet egy nagyobb kiterjedésű faluként határozhatjuk meg, amelyhez nagyságban Érd-

Hosszúföldek lelőhelye állhat legközelebb a Dunántúlon feltárt, hasonló korú és típusú lelőhelyek közül (TÓTH-VÁSÁRHELYI 2008, 52). Horváth L. a Letenye-Egyedután található 19 objektumból álló megtelepedést egy kisebb falunak, majorságnak írta le (HORVÁTH 2012, 134), de hasonló, kisebb tanyaszerű települést feltételeznek Lébény-Magasmarton is (DURKOVIC 2007, 14). A kor nyílt településeinek tehát többféle típusa létezhetett.

Az objektum-, és kerámiatípusok sorra vételéből kiderül, hogy a balatonboglári Hallstatt síktelep a legtöbb jellemzőt tekintve jól beleillik a Dunántúl, illetve a keleti Hallstatt-kör hasonló lelőhelyeinek sorába. Az edények típusainak és díszítésmódjainak kapcsolatai a Dunántúl, valamint Kelet-Ausztria és a délkelet-alpi vidék felé mutatnak. Érdemes kiemelni, hogy a berekre-dülői hallstatti síktelep leletanyagának legközelebbi rokona – földrajzi közelsége miatt valószínűleg nem véletlenül – a Zala megyei Letenye-Egyedután feltárt lelőhely (HORVÁTH 2012).

A Hallstatt teleprészlet időrendi súlypontja a Ha C2-D1 periódusra tehető, a leletanyag alapján azonban nem zárható ki egy korábbi (Ha C1), illetve egy késői, Ha D2–3 fázis megléte sem. Utóbbira – egy-

előre – kevés adat utal csak, a korongolt kerámiadarabok mellett elsősorban a feldolgozott teleprészleten kívül eső objektumok anyagából (JÁKY 2016).

A Dunántúl déli része a magyarországi Hallstatt-kutatás egyik kevésbé ismert területe, amelyről néhány korán felfedezett, nagyobb jelentőségű lelőhely után – mint pl. Nagyberki-Szalacska (RÓMER 1878, 115–121; KEMENCZEI 1973; KEMENCZEI 1974; KEMENCZEI 1975; KEMENCZEI 1976), vagy Pécs-Jakabhegy (TÖRÖK 1950; MARÁZ 1978; MARÁZ 1979; METZNER-NEBELSICK 2002, 190–194) – az utóbbi években folytatott nagyberuházásokhoz kapcsolódó leletmentések jelentős új eredményeket hoztak a kultúra sík településeivel kapcsolatban; Letenye-Egyeduta (HORVÁTH 2012), Szajk-Szajki szántók (GÁTI 2009; GÁTI 2014), vagy a jelen tanulmány alapját adó Balatonboglár lelőhelyéről.

A jövőben remélhetőleg a Balatonboglár-berekre-dülői kora vaskori település többi részletének feldolgozásával annak belső szerkezete, térbeli és időbeli viszonyai; valamint a környéken végzett egyéb felmérésekkel, és a kora vaskori leletanyagok további publikálásával, megismerésével a lelőhely tágabb, kulturális és társadalmi környezetben elfoglalt helye is világosabbá válhat.

Jegyzetek

- 1 A lelőhely kora vaskori anyagának feldolgozására és közlésére adott engedélyért és a támogatásáért ezúton is szeretnék köszönetet mondani dr. Honti Szilviának.
- 2 Százhalombatta-Százhalom: HOLPORT 1985, 50, 13. kép 1; Vaszar-Pörösrét: MITHAY 1980, 56, 4. kép 9; Somlóvásárhely: PATEK 1993, 76, Abb. 56, 6; Halimba-Cseres: PATEK 1993, 89, Abb. 69, 20; Nagydém-Középrépuszta: NAGY 1939, 42, 4. kép 12a; Csöngye: LÁZÁR 1955, XXXI, 2, 5, 17; Sopron-Burgstall: PATEK 1976, 20, 15. kép; Lovászpataon-Kishalom: MITHAY 1983, 57, 4. kép 16; Mesteri: LÁZÁR 1951, XXVIII. t. 1, legfelső edény középen; Jánosháza: LÁZÁR 1955, XXXI. t. 17; Tatabánya-Dózsakert: GROMA 2013, VIII. t. 5; METZNER-NEBELSICK 2002, 141, Abb.55.
- 3 Sulm-völgy: DOBIAT 1980, 69, Abb. 9; Hegyfalu: MOLNÁR 2006, 229, 9. t. 1; Vaszar-Pörösrét: MITHAY 1980, 59, 6. kép 9; Győrújbarát-Nagybarát: PATEK 1993, 109, Abb. 88, 6-10; Süttő-Sáncföldek: V. VADÁSZ 1983, 33, 13. kép; Nagydém-Középrépuszta: NAGY 1939, 44, I. t. 1, 3, 12; Halimba-Cseres: PATEK 1993, 91, Abb. 71, 18; Sopron-Burgstall: PATEK 1982,
- 14, Table 1/II; Tatabánya-Dózsakert: GROMA 2013, XVII. t. 1.
- 4 Sé-Doberdó: GÁL-MOLNÁR 2004, 189, 6. t. 1; Sopron-Krautacker: JEREM 1981, 110, Abb. 4, 6; Szombat-hely-Reiszig erdő alatti dülő: ILON 2004, 250, LXVI. t. 5; Bučany: BUJINA-ROMSAUER 1983, 308, Taf. IV, 19; Boba: LÁZÁR 1955, XXIX, 1, 2, 8; Kóny: T. NÉMETH 1996, 369, Abb. 3, 4; Sághegy: LÁZÁR 1951, XXIII. t. 2; Keszthely-Fenekpuszta: HORVÁTH 2014, 94, Fig. 20, 4.
- 5 Letenye-Egyeduta: HORVÁTH 2012, 152, 13. kép 158, 159; Vát-Bodon tábla: MOLNÁR-FARKAS 2011, 48, 3. ábra 6–7; Göttlesbrunn: GRIEBL 2004, Taf. 5, 15, Taf. 86, 6, 9; Kalsdorf: TIEFENGRABER 2005, 175, Taf. 65, 3–5; Großmugl-Flur Todtenweg: LANTSCHNER 2000, Taf. 84, 5.
- 6 Göttlesbrunn: GRIEBL 2004, Taf. 49, 17, Taf. 76, 4, Taf. 48, 4, Taf. 91, 3; Wien-Oberlaa: RANSEDER 2006, 136, Taf. 46, 17; 219, Taf. 90, 2; Freundorf: SCHNEIDHOFER 2010, 238; Bratislava-Dúbravka: STEGMANN-RAJTÁR 1996, 460, Abb. 5, 12; Vaszar-Várospuszta: MITHAY 1980, 73, 18. kép 5; Darnószeli-Parázsszeg: T. NÉ-

- METH 1996, 374, Abb. 6, 4; Inzersdorf-Walpersdorf: RAMSL 1998, Taf. 116, 1184, 1186, 1187; Győr-Ménfőcsanak: ĐURKOVIČ 2015, 129, Fig. 7, 5.
- 7 Stična: GABROVEC et al. 1970, 23, Abb. 5, 2; 27, Abb. 7, 2; Göttlesbrunn: GRIEBL 2004, 154, Taf. 72, 6, Taf. 2, 5; Taf. 86, 6, 9; Taf. 5, 15; Wien-Oberlaa: RANSEDER 2006, 115, Taf. 39, 1; Freundorf: SCHNEIDHOFER 2010, 241–244.
- 8 Göttlesbrunn: GRIEBL 2004, Taf. 83, 3 (ez szintén egy miniatúr darab); Michelstetten: PREINFALK 2012, 81, 88; Wien-Oberlaa: RANSEDER 2006, 180, Taf. 68, 2; Freundorf: SCHNEIDHOFER 2010, 237.
- 9 Letenye-Egyeduta: HORVÁTH 2012, 148, 9. kép 105; 151, 12. kép 146; Bad Fischau-Malleiten: KLEMM 1996, 204, Taf. 9, 8.3.1; Göttlesbrunn: GRIEBL 2004, Taf. 3, 4, 6, 7, 9; Horn: GRIEBL 1997, 76, Abb. 26; Sé-Doberdó: GÁL–MOLNÁR 2004, 197, 14. t. 6; Großmugl-Flur Todtenweg: LANTSCHNER 2000, Taf. 1, 2–6; Michelstetten: PREINFALK 2012, 88.
- 10 Keresztet formázó karc példái: Letenye-Egyeduta: HORVÁTH 2012, 151, 12. kép 148; Wien-Oberlaa: RANSEDER 2006, 141, Taf. 51, 19; Göttlesbrunn: GRIEBL 2004, 155, Abb. 74; Horn: GRIEBL 1997, Taf. 26, 1; Vát-Bodon tábla: MOLNÁR–FARKAS 2011, 48, 3. ábra 3; Großmugl-Flur Todtenweg: LANTSCHNER 2000, Taf. 90, 1–2; Michelstetten: PREINFALK 2012, Taf. 95, 831. Plasztikus gerezekdek párhuzama Hornból: GRIEBL 1997, Taf. 92, 11.
- 11 Kúpos nyakú edényt formázó darabok ritkábban fordulnak elő, pl. Nagyberki-Szalacska: KEMENCZEI 1974, 9, 6. kép 1–2; Vaskeresztes-Diófás dűlő: FEKETE 1981, 146, 15. kép 6–7; Keszthely-Árpád út: HORVÁTH 2014, 77, Fig. 10, 12.
- 12 Pl. Tápiószele (BOTTYÁN 1955, Pl. XXII, 5, 11, 14, 18, 20 stb.; PÁRDUZ 1966, 62, Fig. 5, 2) és Szentese-Vekerzug (PÁRDUZ 1954, 82, Fig. 26, 16; 84, Fig. 28, 5). A Dunántúlon sem példa nélküli ennek a táltípusnak az előfordulása (KEMENCZEI 2010, 104, Abb. 2, 1; 109, Abb. 5, 10, 12; 103, Abb. 8, 3).
- 13 MOLNÁR–FARKAS 2011, 46; Sé-Doberdó: GÁL–MOLNÁR 2004, 190, 7. t. 5; Sopron-Krautacker: JEREM et al. 1984, 159, 10. kép 2; Vrbové: ROMSAUER 1980, ČASŤ 2, 444. Obr. 147/2; Inzersdorf-Walpersdorf: RAMSL 1998, Taf. 85, 722.

IRODALOM

- BOTTYÁN Árpád
1955 *Szkiták a magyar Alföldön. Régészeti Füzetek 1.* Budapest 1955.
- BUJNA, Jozef–ROMSAUER, Peter
1983 *Späthallstatt- und frühlaténezeitliches Gräberfeld in Bučany.* Slovenská Archeológia 31/2 (1983) 277–322.
- DOBIAT, Claus
1980 *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik.* Beiträge zur Steinerischen Vor- und Frühgeschichte und Münzkunde Schild von Steier, Beiheft 1. Graz 1980.
- DRAVECZKY Balázs
1970 *Somogy megye régészeti képekönyve.* Somogyi Múzeumok Füzetei 17. Kaposvár 1970.
- ĐURKOVIČ, Éva
2007 *Újabb adatok a Kisalföld kora vaskori településszerkezetéhez. – Recent contributions to the Early Iron Age settlement network of the Kisalföld.* Arrabona 45/1 (2007) 11–60.
2015 *Structure of the Early Iron Age settlement excavated at Győr-Ménfőcsanak.* In: Borhy, L.–Tankó, K.–Dévai, K. (eds.), *Studia archaeologica Nicolae Szabó LXXV annos nato dedicata*, Budapest 2015, 113–148.
- FEKETE Mária
1981 *Előzetes jelentés a Vaskeresztes-Diófás dűlői halomsírok leletmentéséről.* Savaria 15 (1981) 129–166.
- GABROVEC, Stane–FREY, Otto–HERMAN–FOLTINY, Stephen
1970 *Erster Vorbericht über die Ausgrabungen im Ringwall von Stična (Slowenien).* Germania 48 (1970) 12–33.

- GÁL Krisztián–MOLNÁR Attila
2004 *Sé-Doberdó. Az 1998-as és 2001-es ásatások vaskori leletanyaga. – Hallstatt- und Latènezeitliche Siedlungsreste aus Sé, Komitat Vas. Savaria 28 (2004) 159–230.*
- GÁTI Csilla
2009 *A szajki (Baranya megye) koravaskori telep kulturális kapcsolatai. – Cultural contacts of the Early Iron Age settlement at Szajk (Baranya County).* In: Ilon G. (szerk.), ΜΩΜΟΣ VI. Őskoros Kutatók VI. Összejövetelének konferenciakötete. Nyersanyagok és kereskedelem. Kőszeg, 2009. március 19–21. Szombathely 2009, 65–77.
- 2014 *On the Crossroads of Cultures. Cultural and Trade Connections of the Site of Szajk in South Transdanubia in the sixth-fourth Centuries BC.* In: Berecki, S. (ed.), Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş 10–13 October 2013. Târgu Mureş 2014, 115–138.
- GRIEBL, Monika
1997 *Siedlungsobjekte der Hallstattkultur aus Horn (Niederösterreich). Notbergungen auf dem Gelände der Ziegelei Thalhammer und den benachbarten Flächen in den Jahren 1888/89 bis 1976.* Mitteilungen der Prähistorischen Kommission. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse 31. Wien 1997.
- 2004 *Die Siedlung der Hallstattkultur von Göttlesbrunn, Niederösterreich: Rettungsgrabungen im Zuge des Ostautobahnbaus (A4) im Jahre 1989.* Wien 2004.
- GROMA Katalin
2013 *Kora vaskori temetkezések a mai Tatbánya területéről.* Szakdolgozat. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest 2013.
- HEBERT, Bernhard–LEHNER, Manfred
1996 *Neue Funde zur Hallstattkultur aus der Steiermark.* In: Jerem, E.–Lippert, A. (Hrsg.), Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums. Sopron 10–14 Mai 1994. Archaeolingua 7. Budapest 1996, 137–169.
- HOLPORT Ágnes
1985 *Ásatások Százhalombattán 1978–1982. – Ausgrabungen in Százhalombatta 1978–1982.* Régészeti tanulmányok Pest megyéből. Studia Comitatusia 17 (1985) 25–61.
- HONTI Szilvia
1981 *Rézkori temetkezés Balatonbogláron. – Ein Grab aus der Kupferzeit von Boglárlelle.* Somogyi Múzeumok Közleményei IV (1981) 25–42.
- HONTI Szilvia–KÖLTŐ László–NÉMETH Péter Gergely
1988 *Boglárlelle az őskortól a honfoglalásig,* In: Laczkó A. (szerk.), Boglárlelle. Tanulmányok. Boglárlelle 1988, 5–41.
- HONTI Szilvia–NÉMETH Péter Gergely–SIKLÓSI Zsuzsanna
2007 *Balatonboglár-Berekre-dűlő és Balatonboglár-Borkombinát.* In: Belényesi K.–Honti Sz.–Kiss V. (szerk.), Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között. – Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi. Budapest 2007, 167–183.
- HORVÁTH, László
2012 *Kora vaskori település Letenyén. – An Early Iron Age settlement at Letenye.* Zalai Múzeum 20 (2012) 111–158.

- 2014 *Early Iron Age graves from Keszthely and its environs (Data publication).* In: Heinrich-Tamáska, O.–Straub, P. (Hrsg.), Mensch, Siedlung und Landschaft im Wechsel der Jahrtausende am Balaton. Castellum Pannonicum Pelsonense 4. Budapest–Leipzig–Keszthely–Rahden Westf. 2014, 63–97.
- 2015 *Középső vaskori öntőformák Alsópáhokról. – Middle Iron Age moulds from Alsópáhok.* Archaeologiai Értesítő (2015) 140, 229–255.
- ILON Gábor
2004 *Szombathely őskori településtörténetének vázlatja. Avagy, a római kor előtt is volt élet.* Őskorunk 2. Szombathely 2004.
- JÁKY, András
2014 *Balatonboglár-Berekre-dűlő kora vaskori települése. Egy nagyfelületű feltárás részletének feldolgozása.* Szakdolgozat. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest 2014.
- 2016 *Periodization of the Settlement of Balatonboglár.* In: Berecki, S. (ed.), Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 8–10 October 2015. Târgu Mureș 2016. In press.
- JEREM, Erzsébet
1981 *Zur Späthallstatt- und Frühlatènezeit in Transdanubien.* In: Eibner, C.–Eibner, A. (Hrsg.), Die Hallstattkultur. Bericht über das Symposium in Steyr 1980 aus Anlass der Internationalen Ausstellung des Landes Oberösterreich. Linz 1981, 105–136.
- JEREM, Erzsébet–SOMOGYI, Péter
1992 *Zur statistischen Auswertung von Keramik aus Siedlungsobjekten.* Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae XLIV (1992) 161–192.
- JEREM Erzsébet–FACSAR Géza–KORDOS László–KROLOPP Endre–VÖRÖS István
1984 *A Sopron-Krautackeren feltárt vaskori telep régészeti és környezetrekonstrukciós vizsgálata I.* Archaeologiai Értesítő 111 (1984) 141–169.
- JEREM, Erzsébet–MÜLLER, Krisztina–VASÁROS, Zsolt
2001 *Reconstruction of Iron Age houses and their environment in the Archeological Park of Százhalombatta.* Praehistoria. International prehistory journal of the University of Miskolc II (2001) 173–192.
- KEMENCZEI, Tibor
1973 *Előzetes jelentés a Nagyberki-Szalacsán végzett halomfeltárásról. – Vorläufiger Bericht über die Erschliessung von Hügelgräbern in Nagyberki-Szalacska.* Somogyi Múzeumok Közleményei I (1973) 329–333.
- 1974 *Újabb leletek a nagyberki-szalacscai koravaskori halomsírokból. – Neuere Funde aus den früheisenzeitlichen Hügelgräbern von Nagyberki-Szalacska.* Archaeologiai Értesítő 101 (1974) 3–16.
- 1975 *Beszámoló a Nagyberki-szalacscai 1974. évi ásatásról. – Bericht über die Ausgrabungen 1974 in Nagyberki-Szalacska.* Somogyi Múzeumok Közleményei II (1975) 163–171.
- 1976 *Früheisenzeitliche Keramikfunde von Nagyberki.* Folia Archaeologica XXVII (1976) 203–208.
- 2010 *Funde der Skythisch geprägten Alföld-gruppe in Transdanubien.* Folia Archaeologica LIV (2010) 101–125.
- KLEMM, Susanne
1996 *Zum Verhältnis Höhensiedlung – Gräberfeld im Spiegel der hallstattzeitlichen Funde am Alpenostrand, dargestellt am Beispiel der Malleiten bei Bad*

- Fischau/NÖ*. In: Jerem, E.–Lippert, A. (Hrsg.), *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums. Sopron 10–14 Mai 1994*, Archaeolingua 7. Budapest 1996, 190–208.
- KOCZTUR Éva
1964 *Somogy megye régészeti leletkatasztere*. Szakdolgozat. Régészeti Füzetek 2/13. Budapest 1964.
- KÖSZEGI Frigyes
1988 *A Dunántúl története a későbronzkorban. – The history of Transdanubia during the Late Bronze Age*. Budapesti Történeti Múzeum, BTM műhely 1. Budapest 1988.
- KUZSINSZKY Bálint
1920 *A Balaton környékének archaeológiája. Lelőhelyek és leletek*. Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei 3/1/2. Budapest 1920.
- LANTSCHNER, Monika
2000 *Eine Hallstatt C-zeitliche Webhütte aus Großmugl-Flur Todtenweg, NÖ*. Diplomarbeit. Universität Wien. Wien 2000.
- LÁZÁR Jenő
1951 *A Sághegy-környéki hallstattkori tumulus-sírokról. – Tumulus graves belonging to the Hallstatt period from the surroundings of Sághegy*. Archaeologiai Értesítő 78 (1951) 36–42.
1955 *Hallstattkori tumulusok a Ság-hegy távolabbi környékéről. – Hallstattzeitliche Tumuli aus der weiteren Umgebung des Ságberges (Westungarn)*. Archaeologiai Értesítő 82 (1955) 202–211.
- MARÁZ, Borbála
1978 *Zur Frühhallstattzeit in Süd-Pannonien. – Dél-Pannonia korai Hallstattkorához*. Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 23 (1978) 145–164.
1979 *Pécs-Jakabhegy. Előzetes jelentés az 1976–77. évi ásatásokról. – Pécs-Jakabhegy. Vorbericht über die Ausgrabungen des Jahres 1976–77*. Archaeologiai Értesítő 106 (1979) 78–93.
- METZNER-NEBELSICK, Carola
2002 *Der „Thrako-Kimmerische“ Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien*. Rahden/Westf. 2002.
- MITHAY Sándor
1980 *A vaszari koravaskori temető és telephely. – Gräberfeld und Siedlung von Vaszar aus der Früheisenzeit*. Archaeologiai Értesítő 107 (1980) 53–78.
1983 *Koravaskori temetkezés Lovászpátona-Kishalom. – Früheisenzeitliche Bestattung in Lovászpátona-Kishalom*. Communicationes Archaeologicae Hungariae (1983) 55–62.
- MOLNÁR Attila
2006 *Hallstatt-kori temető Hegyfalú határából. – Das Hallstattzeitliche Gräberfeld von Hegyfalú*. Savaria 30 (2006) 199–230.
- MOLNÁR Attila–FARKAS Csilla
2011 *Hallstatt-kori település Vát-Bodon tábla lelőhelyen*. Előzetes közlemény. Savaria 34/1 (2011) 43–66.
- NAGY László
1939 *A középréppusztai (Veszprém megye) kora-vaskori temető. – Das früheisenzeitliche Gräberfeld von Pusztá Középrépa (Komitat Veszprém)*. Folia Archaeologica I–II (1939) 39–53.

- NAGY Marcella–SÜMEGI Pál–PERSAITS Gergő–GULYÁS Sándor–TÖRÖCSIK Tünde
2012 *Vaskori bronzkincs Ikervár határában. Megjegyzések a Hallstatt kori kultuszélet rekonstruálásához a régészeti és természettudományos vizsgálatok tükrében. – Eisenzeitlicher Bronzeschatzfund in der Nähe von Ikervár. Kommentare zu der Rekonstruktion des kultischen Lebens zur Hallstatt-Periode im Spiegel archäologischer und naturwissenschaftlicher Untersuchungen. Savaria 35 (2012) 99–133.*
- T. NÉMETH Gabriella
1996 *Angaben zur hallstattzeitlichen Topographie des südlichen Teils der Kleinen Tiefebene. In: Jerem, E.–Lippert, A. (Hrsg.), Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron 10–14 Mai 1994. Archaeolingua 7. Budapest (1996) 366–378.*
- NÉMETH Péter Gergely
2007 *A Balaton déli partvidéke és a Dél-Dunántúl a vaskorban. Kr. e. 8. század–Kr. u. I. század. In: Belényesy K.–Honti Sz.–Kiss V. (szerk.), Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között. – Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi. Budapest 2007, 181–182.*
- PÁRDU CZ Mihály
1954 *Le cimetiére halstattien de Szentcsanak II. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae IV (1954) 25–89.*
- 1966 *The Scythian Age Cemetery at Tápiószék. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae XVIII (1966) 35–91.*
- PATEK, Erzsébet
1968 *Die Urnenfelderkultur in Transdanubien. Archaeologia Hungarica 44. Budapest 1968.*
- 1972 *Előzetes jelentés az 1971-ben Sopron-Burgstallon végzett ásatásról. – Vorläufige Mitteilung über die Ausgrabung in Sopron-Burgstall (1971). Archaeologiai Értesítő 99 (1972) 206–213.*
- 1976 *A Hallstatt-kultúra Sopron környéki csoportja. – Die Gruppe der Hallstattkultur in der Umgebung von Sopron. Archaeologiai Értesítő 103 (1976) 3–29.*
- 1982 *Recent excavations at the Hallstatt and La Tène hill-fort of Sopron-Varhely (Burgstall) and the predecessors of Hallstatt culture in Hungary. In: Gabler, D.–Patek, E.–Vörös, I. (eds.), Studies in the Iron Age of Hungary (British Archaeological Reports International Series 144). Oxford 1982, 1–56.*
- 1993 *Westungarn in der Hallstattzeit. Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinziäl-römischen Archäologie 7. Weinheim 1993.*
- PREINFALK, Anna
2012 *Die hallstattzeitliche Siedlung von Michelstetten. Archäologische Forschungen in Niederösterreich 10. Asparn an der Zaya, St. Pölten 2012.*
- RAMSL, Peter C.
1998 *Inzersdorf-Walpersdorf. Studien zur späthallstatt-/latènezeitlichen Besiedlung im Traisental, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich, Materialhefte 6. Wien 1998.*
- RANSEDER, Christine
2006 *Eine Siedlung der Hallstattkultur in Wien 10, Oberlaa. Wien 2006.*
- REBAY, Katharina C.
2006 *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Stanzendorf in Niederösterreich. Möglichkeiten und Grenzen der Interpretation von Sozialindexberechnungen,*

- Teil 1–2. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 135, Bonn 2006.
- ŘÍHOVSKÝ, Jiří
1983 *Die Nadeln in Westungarn I. Prähistorische Bronzefunde* 13/10, München 1983.
- RÓMER, Flóris
1878 *Compte-rendu de la huitième session à Budapest 1876. Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistoriques, second volume.* Budapest 1878.
- ROMSAUER, Peter
1980 *Eneolitické a halštatsko-laténske objekty z Vrbového. – Äneolitische und hallstatt-latènezeitliche Objekte in Vrbové.* Archeologické Vyskumy a Nálezy na Slovensku 1980 (1981) 250–253.
- SCHNEIDHOFER, Petra
2010 *Die hallstattzeitliche Siedlung von Freundorf.* Diplomarbeit. Universität Wien. Wien 2010.
- SŐREGI János
1932 *A méhkasalakú földbevált üregek problémája. – Das Problem der in der Erde gegrabenen bienenkorbformigen Gruben.* A Déri Múzeum régészeti osztályának ismeretterjesztő közleményei 3. Debrecen 1932.
- STEGMANN-RAJTÁR, Susanne
1996 *Eine Siedlung der Späthallstatt-/ Frühlatenezeit in Bratislava-Dúbravka (Slowakei).* In: Jerem, E.–Lippert, A. (Hrsg.), *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums. Sopron 10–14 Mai 1994.* Archaeolingua 7. Budapest 1996, 455–470.
- SÜMEGI Pál–BODOR Elvira–JUHÁSZ Imola–HUNYADFALVI Zoltán–HERBICH Katalin–MOLNÁR Sándor–TIMÁR Gábor
2007 *A Balaton déli partján feltárt régészeti lelőhelyek környezettörténeti feldolgozása.* In: Belényesy K.–Honti Sz.–Kiss V. (szerk.), *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között. – Rolling Time. Excavations on the M7 Motorway in County Somogy between Zamárdi and Ordacsehi.* Budapest 2007, 241–253.
- SZABÓ Géza–FEKETE Mária
2014 *Pannon tumulus feltárásának előkészítése – Regöly, Strupka-Magyar birtok. – Vorbereitung der Freilegung des Pannon-Grabhügels (Tumulus) Strupka-Magyar Besitz – in Regöly.* Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve 36 (2014) 7–157.
- B. SZÖLLŐSI Szilvia
2013 *La Tène kerámiaművesség a Dél-Dunántúlon. ALT B2-C1 időszakok jellemző kerámiaegyüttesei település-leletanyagok alapján. – La Tène Keramikunst in Südtransdanubien. Typische Keramikgruppen der Perioden LT B2–C1 aufgrund von Siedlungstoffen.* Communicationes Archaeologicae Hungariae (2010–2013) 27–48.
- TERŽAN, Biba
1990 *The Early Iron Age in Slovenian Styria.* Ljubljana 1990.
- TIEFENGRABER, Georg
2005 *Untersuchungen zur Urnenfelder- und Hallstattzeit im Grazer Becken.* Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 124. Bonn 2005.

- TÓTH-VÁSÁRHELYI, Máté
2008 *Kora vaskori falu a Benta völgyében (Érd-Hosszúföldek)*. In: Gyöngyössi, M.–Ottományi, K. (szerk.), *Képek a múltból. Az elmúlt évek ásatásaiból Pest megyében*. Szentendre 2008, 52–53.
- TÖRÖK Gyula
1950 *A Pécs-Jakabhegyi földvárak és tumulusok. – The earthwork and tumuli of Pécs-Jakabhegy*. *Archaeologiai Értesítő* 76 (1950) 4–9.
- TRACHSEL, Martin
2004 *Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit*. *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 104/1–2. Bonn 2004.
- V. VADÁSZ Éva
1983 *Előzetes jelentés egy koravaskori halomsír feltárásáról Süttön. – Vorbericht über die Erschließung eines früheisenzeitlichen Hügels in Süttő*. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* (1983) 19–54.
- VIDA Tivadar
2011 *Sütőharangok és sütőfedők – régészeti adatok Dél- és Közép-Európa étkezési kultúrájához*. In: Kolozsi B.–Szilágyi K. A. (szerk.), *Sötét idők falvai*. *Tempora Obscura* 1/2. Debrecen 2011, 701–817.
- WOLLÁK Katalin
1979 *Hallstattkori leletek a Pilismarót-Szobi révi telepfeltárából. – Hallstattzeitliche Funde aus der Erschliessung der Siedlung von Pilismarót – Szobi rév (1978)*. *Dunai Régészeti Közlemények* 1979, 49–76.

EARLY IRON AGE SETTLEMENT SECTION FROM BALATONBOGLÁR-BEREKRE-DŰLŐ

Summery

Prior to the construction of the M7 highway in Somogy County, large scale excavations took place at Balatonboglár-Berekre-dűlő in 1994–1995 and 2001–2003 (Fig. 1). 1693 features were unearthed in total, of which a great number belonged to an Early Iron Age flat settlement. The features were densifying on a north–south oriented hill along the Jamai-creek, which provided ideal settling conditions in the region, close to the Lake Balaton, which had a higher surface level in the Early Iron Age (SÜMEGI et al. 2007, 250, 245. kép). The site was inhabited in many ages, but almost half of the datable objects were sorted to the Early Iron Age period. Because of the amounts of the material, only a section of the settlement was analyzed so far, within the confines of the author’s MA-thesis at the Eötvös Loránd University (JÁKY 2014). This paper attempts to provide an insight of the results from this section with 60 features, which were organized around an empty space in the northeastern part of the excavated surface (Fig. 1. 4; Fig. 2).

The most common feature type are the pits of various shapes, forms and sizes, but rectangle structures, and firing spots were also unearthed on this settlement section (Fig. 3). The buildings were varied by size from 2x2 to 5x5 meters, some of them had observable clay floors and postholes, and most of them were probably workshops, but the larger ones (e.g. Feature 1005 and 1266) can also be considered as dwellings. The structure of the buildings is not obvious to define; there were burnt daub fragments from the features, that were pugged on wattle (Fig. 7. 12), and timber surfaces (Fig. 7. 11) as well. In the filling of the features, ash and burnt clay lumps are dominant, which indicates, that a great fire demolished the settlement once, or multiple times during the Early Iron Age. However, cone-shaped filling of ashes (e.g. Fig. 3/1104, 1084) can also mean the conscious deposition of the ash, as a household waste.

Only 4 metal objects came to light from the 60 features of the settlement section (Fig. 4): a

small iron peace; a bronze knob, which has parallels from Ha C tumulus graves from Transdanubia (KEMENCZEI 1974, 9, Fig. 6. 7–8; FEKETE 1985a, 45, Fig. 11. 10; HOLPORT 1985, 42, Fig. 5. 1–4); a bronze needle, that has parallels from a Late Bronze Age grave in Balatonboglár (HONTI et al. 1988, 20, 3. kép. 2) and hoards (ŘÍHOVSKÝ 1983, Taf. 7–9. 113–158), but could have also been used in the Hallstatt-period as well (ŘÍHOVSKÝ 1983, 24); and the needle of a broken bronze fibula of indefinable type.

The majority of the find material were ceramic fragments, of which a wide range of forms and decorations have been reconstructed (Fig. 5–6). Among the hand-thrown pottery finds, there were Late Bronze Age-style elements, as the faceted rims (Fig. 6. I.4), handled bowls (Fig. 5. 24, 26); and the whole ceramic spectrum reflects that it was originated from the traditions of the Urnfield period. However, other characteristics, e.g. certain types of bowls with S-profile (Fig. 6. 19–20), the baking bell with handle (Fig. 5. 32) and decorations, such as the double knobs (Fig. 6. 4, 14), knobs with an underlining V-motif (Fig. 6. 37), zigzag-motif (Fig. 6. 34, 36), mild cannelure (6. kép. 22, 23, 25) and bucchero-decoration clearly indicate, that the pottery finds of Balatonboglár-Berekre-dűlő fits well in the line of the Ha C2–D1 settlement materials of Transdanubia, Eastern-Austria, and the Southeastern-Alpine region. Some shards with signs of the use of the potter's wheel on them (e.g. a ceramic situla, Fig. 5. 12) suggest a sporadic presence of a late Hallstatt phase on the surface, although a Scythian-type wheel-thrown bowl from a former excavation on this site, and other examples from Transdanubia (HONTI et al.

1988, VII. t. 2; KEMENCZEI 2010, 103–104, 109, Abb. 2. 1, Abb. 5. 10, 12, Abb. 8. 3) indicate, that vessels made with this new method could have introduced in this region before the influence of the La Tène culture reached Southern Transdanubia.

The range of the practiced craftsmanship on the settlement is represented by objects of weaving (Fig. 7. I–III), grinding stones (Fig. 7. 14, 17), bone awls (e.g. Fig. 7. 19), ceramic ladle (Fig. 5. 38), and a rubbed graphite lump (Fig. 7. 10), which could have been used to make graphitic decorations on ceramics (e.g. Fig. 6. 44–46). The spread of these objects (Fig. 8. 3–4) is in connection with the rectangular features, i.e. the workshops, and supposed houses.

In conclusion, the Early Iron Age flat settlement of Balatonboglár-Berekre-dűlő was a rural settlement of a great extent. The reviewed section with 60 features can be sorted mainly to the Ha C2–D1 periods, although the possibility of continuous usage from the Late Bronze Age, therefore the presence of the Ha C1; moreover a late, Ha C2–3 phase of sparse occurrence (JÁKY 2016) cannot be excluded. However, clearly distinguished settlement phases have not yet been defined, in spite of that the contents and the density of the features indicate a long term usage of the territory.

There is a lack in well-published, Early Iron Age flat settlements from Southern Transdanubia, except for Letenye-Egyeduta (HORVÁTH 2012), Alsópáhok-Hévízdomb (HORVÁTH 2015) and Szajk-Szajki szántók (GÁTI 2009; GÁTI 2014), of which Balatonboglár-Berekre-dűlő stands out with its dimensions. With the persistent process of the material from the remaining areas, the inner structure; spatial, temporal and cultural status of this Hallstatt settlement will hopefully become clearer in the future.

Jáky A.

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Régészettudományi Intézet

1088, Budapest, Múzeum krt. 4–6.

jakyandras@gmail.com